ΕΣΤΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ Κ
ΛΑΥΡΙΩΤ
ΑΥΖΩΝ ΑΡΙΘ.

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

1878

[ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ]

ΤΙΜΑΤΑΙ ΦΡ. 6. — ΔΕΔΕΜ. ΦΡ. 8.

ΑΘΗΝΗΣΙ

Γραφεῖον τῆς Ἑ σ τ ί α ς ; Ὁδὸς Σταδίου, 6

1878

Ἀριθ. 138—Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἕκτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἐκτὸς ἐπιτάγματος—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ἑρμοῦ Σταδίου, 9. — 20 Αὐγούστου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ

ΓΚΙΚΑ ΜΠΟΤΑΣΗ

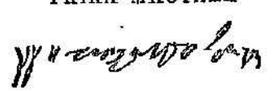

Τὴν 2 ἢ 3 Ἀπριλίου 1821 ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις ἐν Σπέτσαις. «Κατὰ τὴν χαρμόσυνον ταύτην ἡμέραν, γράφει ὁ κ. Ἀν. Ὀρλάνδος ἐν τοῖς *Ναυτικοῖς* του, ὁ ἐκ Σπάρτης Χρυσοσπάθης, ὁ ἐκ Νάξου Κορνήλιος καὶ ἄλλοι τινὲς ἑταιρισταί, παρευρεθέντες ἐν Σπέτσαις καὶ ἐνθουσιασθέντες, ἀνέβησαν ἐπὶ δώματος οἰκίας τινὸς, παρὰ τῇ ἀγορᾷ κειμένης, καὶ ᾄδοντες μεγαλοφώνως τὸ θούριον τοῦ Ῥήγα *Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων* τοσοῦτον κατεγοήτευσαν τὸν λαὸν, ὥστε ἄλλοι μὲν ἔχυνον δάκρυα χαρᾶς, ἄλλοι δὲ ὤμνυον τὴν ὑπὲρ πατρίδος χύσιν τοῦ αἵματός των, καὶ ἄλλοι γονυκλιτῶς ἐδέοντο πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ εὐοδώσεως τῆς μεγάλης ταύτης ἐπιχειρήσεως.»

Ὁ Γκίκας Μπότασης, ἀδελφὸς τοῦ Παναγιώτου Μπόταση, γέρων ἤδη ὢν καὶ οὐχὶ νεανίας ἐξημένος, ἔγραψε τὴν παραμονὴν τοῦ Πάσχα ἐν Κρανιδίῳ, ὅπου διέτριβε, τὴν ἑπομένην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν υἱόν του, σωζομένην ἐν πρωτοτύπῳ ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ μακαρίτου Ῥήγα Παλαμήδη:

«Ἀγαπημένε μου παιδὶ καπετὰν Νικολὸ ἀκριβῶς σὲ χαιρετῶ καὶ τὰ μάτια σου φιλῶ.

»Λαμβάνοντας τὸ γράμμα μου, εὐθὺς νὰ γράψῃς εἰς τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ Μωρέως ἀπὸ μέρους σου, ὅτι ἔκαμες μπλόκο τὸ Ἀνάπλι μὲ τὰ καράβια σου καὶ ὁ πατέρας σου ἀπὸ ξηρᾶς, διότι ἐχθὲς ἔστειλα τὸ ἀσκέρι καὶ ταύτην τὴν ὥραν κινῶ καὶ ἐγὼ μὲ ἄλλους καὶ θέλω σφίξει τοὺς ἀγαρινοὺς μὲ μόνον τοὺς ἐδῶ Ἕλληνας. Γράψε εἰς τὸ Ἄργος καὶ εἰς Ἀγιάννην καὶ εἰς τοὺς καπετανέους Μανιάτας νὰ σπιδήρῃς ὁλοῦθεν γράμματα καὶ καθὼς σοῦ γράφω νὰ ἔχῃς τὴν εὐχή μου νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃς ὅτι τοῦ λόγου σου τοὺς ἐμπλοκάρισες διὰ θαλάσσης καὶ ἐγὼ διὰ ξηρᾶς καὶ ἐλπίζομεν εἰς τὸν Θεὸν νὰ τοὺς κατατροπώσωμεν· ταῦτα καὶ καλαῖς ἀντάμωσαις.

»1821, Ἀπριλίου 9, Κρανίδιον.

»ΓΚΙΚΑΣ ΜΠΟΤΑΣΗΣ.»

* * *

Ὁ Γκίκας Μπότασης ἐχρημάτισεν ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἀπεβίωσε δὲ ἐν Ναυπλίῳ, ἐν ἔτει 1831, ἐν πενίᾳ, πραγματοποιήσας οὕτω κατὰ γράμμα ἐκεῖνο, ὅπερ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος εἶχεν εἰπεῖ εἰς τοὺς υἱούς του, ὡς ἔκ τινος πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολῆς του, εὑρεθείσης ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ Ῥήγα Παλαμήδη, καταφαίνεται· ἡ ἔννοια τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἔχει οὕτω· «νὰ μὴ ἐλπίζουν ὅτι θὰ τοὺς ἀφήσῃ ὀβολόν, ἐπειδὴ ἐννοεῖ νὰ ἐξοδεύσῃ καὶ τὸ τελευταῖόν του τάλληρον διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος.»

* * *

Ἐν ἔτει 1824, διηγεῖται ὁ κ. Γούδας (Βίοι παράλληλοι, τόμ. 4, σ. 288), προσῆλθεν εἰς τὸν Α. Μαυροκορδάτον (ἐν Μεσολογγίῳ), αἰτῶν ἐργασίαν τινὰ καὶ ὁ εἰκοσιπενταετὴς περίπου τότε τὴν ἡλικίαν Δ. Χρηστίδης. Ὁ Μαυροκορδάτος, συμπαθήσας πρὸς τὸν νέον, συνέστησεν αὐτὸν εἰς τὸν ἐπιστήθιόν του φίλον Π. Μπότασην, διὰ τῆς ἑξῆς ἐπιστολῆς:

«*Φίλε μου Καπετὰν Παναγιώτη,*

»Αὐτοῦ ἔρχεται ἕνας νέος Κωνσταντινουπολίτης, ἀπὸ τὸ χωρίον Νεοχῶρι, καὶ εἶναι μὲ ἱκανὴν παιδείαν καὶ μίαν ἡμέραν θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ ἔθνος αὐτὸς ὁ νέος, καὶ ὅσον ἠμπορεῖς νὰ τὸν ὑπερασπισθῇς, ἐπειδὴ εἶναι πτωχὸ παιδί.»

Ὁ Π. Μπότασης ἔλαβε τὸν Χρηστίδην ὑπὸ τὴν προστασίαν του, διορίσας αὐτὸν ἀμέσως καὶ γραφέα εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν· ἀποθανόντος δὲ μετ' οὐ πολὺ τοῦ Π. Μπόταση, ὁ εἰς τὴν ἀντιπροεδρείαν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀδελφός του Γκίκας ἐξηκολούθησε εὐνοῶν καὶ προστατεύων τὸν Χρηστίδην, καὶ πολλάκις ἐβοήθησεν αὐτὸν καὶ χρηματικῶς. Ὁ δὲ παρέξας ἡμῖν τὰς πληροφορίας ταύτας Ἠλίας Θερμισιώτης, γεραρὸν τοῦ ἀγῶνος λείψανον, διηγήθη καὶ τὸ ἑπόμενον ἀνέκδοτον: Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ Χρηστίδης, ἀφεὶς πρὸς στιγμὴν τὴν ἐργασίαν, ἐστήριξε τοὺς ἀγκῶνας τῶν δύο χειρῶν εἰς τὴν τράπεζαν καὶ, καλύψας διὰ τῶν παλαμῶν τὸ πρόσωπον, διελογίζετο. Εἰσελθὼν τότε ὁ Γκίκας Μπότασης μετὰ τοῦ Θερμισιώτου καὶ εὑρὼν τὸν Χρηστίδην ἐν τοιαύτῃ ἀπογνώσεως θέσει, «Ἔ, τῷ λέγει μειδιῶν ὁ εὐπατρίδης Σπετσιώτης, τί σκέπτεσαι; Ἐκατάλαβα, πάσχεις ἀναργυρίαν!» καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ κόλπου του χρυσὴν *δούπιαν* (ἀξίας δεκαεξ ταλλήρων) καὶ ἔθεσεν εἰς τὴν χεῖ-

μα τοῦ ταπεινοῦ γραφέως, ἐπειπὼν «μὴ σκυθρωπάζῃς πλέον.»

Ἡ ἑπομένη ἀνέκδοτος καὶ αὐτόγραφος ἐπιστολὴ καὶ διατριβὴ τοῦ ἀοιδίμου διδασκάλου τοῦ γένους Θεοφίλου Καίρη, τὸ πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ὁποίου ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ 119 ἀριθμῷ τῆς «Ἑστίας», ἀπεστάλη ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν παρά τινος τῶν ἐν Ἄνδρῳ φιλομούσων συνδρομητῶν ἡμῶν, συνοδευομένη διὰ τῶν ἑξῆς γραμμῶν:

Κύριε Συντάκτα τῆς Ἑστίας.—Πολλάκις ἐρρέθη, καὶ κατὰ κόρον ἐπανελήφθη ὑπό τινων σφόδρα ζηλωτῶν τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας, ὅτι ὁ ἀείμνηστος διδάσκαλος τοῦ γένους Θεόφιλος ὁ Καίρης ἦτον ἄθεος δηλονότι καὶ ὁλιστής, καὶ ὅτι οὐδὲν ἐπρόσδευεν ἢ παρεδέχετο σύμφωνον πρὸς τὰς Ἱερὰς ἀρχὰς τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, αἵτινες πάντως εἶναι ἡ κρηπὶς τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως. Τούτων ἕνεκα δίκαιον θεωρῶ νὰ δημοσιευθῇ ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς, ἥτις μετὰ τὸν θάνατόν του εὑρέθη εἰς τὴν τζέπην τοῦ τριῶνίου του, ὅπερ ἐφόρει, καὶ τὸ ὁποῖον ἐκόμισεν ἐκ Σύρου εἰς Ἄνδρον ὁ μακαρίτης ἀδελφός του Δημήτριος. Δίκαιον δὲ θεωρῶ νὰ δημοσιευθῇ ἐπίσης καὶ ἡ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου πραγματεία τοῦ ἐναρέτου ἐκείνου ἀνδρὸς, καθόσον πολλοὶ, ἐκ πλάνης βεβαίως, ἀποδίδουσιν αὐτῷ δοξασίας ὅλως ἀντιθέτους πρὸς τὰς δοξασίας ἃς ἐκεῖνος ἐπρόσδευε.

Δέχθητε κτλ.

Ἄνδρος, 16 Ἰουλίου 1878.

Ὅλως ὑμέτερος
Α. Κ. Μ.

Σ. τ. Δ.

*
* *

Φιλάνθρωπε τῶν Ὀρφανῶν προστάτα,

Διὰ τοῦ αὐταδέλφου μου Σᾶς ἐξαποστέλλω, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν μου, σύντομον ἔκθεσιν οὐχὶ ὅλων, ἀλλὰ τινῶν μόνον ἐπιχειρημάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

Ἂν καὶ ἐπεθύμουν νὰ τὴν ἐκτείνω περισσότερον, προσθέτων ὅσα καὶ φιλόσοφοι καὶ συγγραφεῖς καὶ ἡμέτεροι καὶ ἄλλων ἐθνῶν λέγουσι πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τοῦ τόσον παρηγορητικοῦ καὶ ἀγαπητοῦ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τόσον συμφώνου μὲ τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν του δόγματος, οὔτε ὁ χρόνος ὅμως, οὔτε αἱ περιστάσεις μὲ ἐσυγχώρουν νὰ πληρώσω ταύτην μου τὴν ἔφεσιν.

Ἴσως ὁ Δοτὴρ ὅλων τῶν ἀγαθῶν μὲ ἀξιώσῃ νὰ τελειώσω ἄλλοτε, ὅ,τι τώρα νὰ πράξω δὲν δύναμαι.

Πλὴν Σᾶς βεβαιῶ, ὅτι ἐν τῶν ἰσχυροτέρων ἐπιχειρημάτων, διὰ τοῦ ὁποίου θέλετε πεισθῆ ἀναμφιβόλως περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, θέλετε εὑρεῖ, ἐὰν προσέξετε ὀλίγον μόνον εἰς τὸ βάθος τῆς φιλανθρώπου καὶ φιλοστόργου καρδίας Σας.

Ἀνακαλέσατε εἰς τὸν νοῦν Σας πόσον λυπεῖσθε βλέποντες ἄνθρωπον ἀληθῶς δυστυχοῦντα, καὶ πόσον προσπαθεῖτε νὰ τὸν βοηθήσετε.

Ἐνθυμήθητε ποίαν ὀδύνην ὑποφέρει ἡ φιλόστοργος καρδία Σας ὅταν ἀσθενήσῃ κανὲν τῶν τέκνων Σας, πόσον ἐπιθυμεῖτε, ἐὰν ἠδύνασθε, ἀμέσως νὰ τὸ θεραπεύσητε, καὶ πόσην, ὅταν ἀρχίσῃ νὰ ἀναλαμβάνῃ, αἰσθάνεσθε καὶ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν. Εἴμεθα ἡμεῖς ἄρά γε καὶ φιλανθρωπότεροι καὶ φιλοστοργότεροι ἀπὸ τὸν φύσει φιλάνθρωπον καὶ φιλόστοργον ὅλων τῶν λογικῶν κτισμάτων πατέρα, ὅστις καὶ θέλει βέβαια καὶ δύναται νὰ καταστήσῃ τὰ τέκνα του ἀληθῶς ἀθάνατα καὶ εὐδαίμονα, ἀρκεῖ μόνον νὰ ζῶσι κατὰ τὸ πανάγιον αὐτοῦ θέλημα; ηὐδόκησεν ἄρά γε νὰ γεννῶνται, διὰ νὰ τὰ βλέπῃ μόνον ἀσπλάγχνως καὶ βασανιζόμενα καὶ ταλαιπωρούμενα, καὶ τέλος ἀθλίως καὶ ἀπανθρώπως ἀποθνήσκοντα; . . . Ἐὰν εὑρεθῇ ἄνθρωπος νὰ ὑπολάβῃ τοῦτο μίαν μόνην στιγμὴν, δὲν λέγω ὡς ἀληθὲς, ἀλλ' ὡς πιθανὸν μόνον ἢ ἀμφίβολον, μεγαλητέραν καὶ ἀτοπίαν καὶ βλασφημίαν δὲν ἤθελε δεχθῆ βέβαια. Ὅθεν ἐκ μόνου τοῦ τοιούτου ἐπιχειρήματος ἠμπορεῖτε νὰ πεισθῆτε, ὅτι εἶναι ἀδύνατον ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴν ὑπάρχῃ ἀθάνατος.

Ἀφ' οὗ στοχασθῆτε ὅλα αὐτὰ, καὶ ἀναγνώσετε καὶ τὴν ἔκθεσιν, παρακαλῶ, νὰ μὲ φανερώσετε, ἐὰν ἀγαπᾶτε, τὴν περὶ τούτων γνώμην Σας.

Ἐγὼ δὲ Σᾶς ἐπεύχομαι εἰς ταύτην μὲν τὴν ζωὴν βίον μακροβιώτατον μετὰ πάντων τῶν κατὰ Θεὸν καταθυμίων, εἰς δὲ τὴν μέλλουσαν ἀληθινὴν καὶ εὐδαιμονίαν καὶ μακαριότητα, καὶ ἀσπαζόμενός Σας ἀπὸ καρδίας ὡς καὶ τὰ φίλτατα τέκνα Σας, μένω ὅλως εὐγνωμονῶν

Ὁ φίλος σας
Θ. Καίρης.

ΠΕΡΙ ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Σύντομος ἔκθεσις τῶν περὶ Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς κυριωτέρων ἐπιχειρημάτων.

Ὅσον εἶναι ἀναγκαῖον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ μὴν ἀμφιβάλλῃ διόλου, ὅτι ἡ ψυχὴ ὑπάρχει ἀθάνατος, τόσον ὑπάρχουσι πολλοὶ καὶ ἀναντίρρητοι λόγοι, διὰ τῶν ὁποίων περὶ τούτου νὰ βεβαιωθῇ δύναται, ἐὰν μόνον καλῶς ἐπιστήσῃ τὸν νοῦν εἰς τὴν περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἔρευναν.

Ὅταν ἐξετάσῃ τις καὶ τὴν φύσιν καὶ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, θεωρήσῃ δὲ αὐτὴν καὶ ὡς ἐκ τοῦ πανσόφου, παντοδυνάμου καὶ παναγάθου Θεοῦ τῶν ὅλων, ὅταν ἐρευνήσῃ ὄχι μόνον τὰς δόξας ὅλων ἐν γένει τῶν ἐθνῶν, καὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν σημερινῶν, ὡς καὶ τὰ διάφορα αὐτῶν ἤθη τὰ ὡς πρὸς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἀναφερόμενα, ἀλλὰ καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν μεγαλητέρων σοφῶν τὰ φρονήματα, βεβαιοῦται, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀληθῶς ἀΐδιος, ἢ ὁ κυρίως ἄνθρωπος εἶναι ἀληθῶς ἀθάνατος.

Καὶ τῳόντι ὁ ἄνθρωπος μετὰ τῶν ἄλλων σωματικῶν ἰδιοτήτων, οἷον τοῦ ἑκατοῦ, τοῦ ἑτεροκινήτου, τῆς βαρύτητος κτλ., ἔχει καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι διαφόρων αἰσθημάτων, τοῦ ἐννοεῖν, κρίνειν, διανοεῖσθαι, μνημονεύειν, ἐρευνᾷν τὰ παρελθόντα, τὰ ἐνεστῶτα καὶ τὰ μέλλοντα, τὰ παρόντα καὶ τὰ μακρὰν ἀπέχοντα, τοῦ θεωρεῖν ἑαυτόν, καὶ αὐτογνωστικὸν εἶναι, τοῦ ἀνακαλύπτειν τοὺς λόγους τῶν φαινομένων καὶ τοὺς νόμους καθ' οὓς ταῦτα ἐκτελοῦνται, τοῦ συγκροτεῖν διαφόρους ἐπιστήμας καὶ ἐπινοεῖν διαφόρους τέχνας, τοῦ θεωρεῖν καὶ αὐτὸν τὸν πρώτιστον πάντων τῶν ὄντων λόγον, τὸν ὑπέρτατον τῶν ὅλων Δημιουργόν, τὸν αὐτὸν καὶ σέβεσθαι καὶ ἀγαπᾷν, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύειν, κατ' αὐτὸν διαβιοῦντα, τοῦ προαιρεῖσθαι, τοῦ ἐλευθέρως ἐνεργεῖν κτλ.

Πᾶσαι δὲ αὗται αἱ ἰδιότητες εἶναι ἀδύνατον νὰ προσιδιάζωσιν εἰς σωματικὴν οὐσίαν, ἢ εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου· διότι τὸ μὲν σῶμα εἶναι ἑτεροκίνητον, εἰς δὲ τὸν ἄνθρωπον παρατηρεῖται αὐτοκινησία· εἰς τὰ σώματα φαίνεται κίνησις μόνη, καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον νόησις κινήσεως· τὰ σώματα ἐνεργοῦσι ἐπὶ παρόντων μόνον, καὶ κατὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ὁ δὲ ἄνθρωπος κατὰ πᾶν διάστημα, καὶ κατὰ πάντα χρόνον γεωμετρῶν, ἀστρονομῶν, φιλοσοφῶν κτλ.

Ἐκ τῶν διόλου διαφόρων τούτων ἀποτελεσμάτων, ἀναγκάζεται νὰ συμπεράνῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι διόλου διάφοροι εἰσὶ καὶ αἱ παράγουσαι αὐτὰ αἰτίαι, καὶ ἑπομένως, ὅτι δύο εὑρίσκονται ἐν ἑαυτῷ διάφοροι οὐσίαι, ἡ μὲν σωματικὴ καὶ διαλυτὴ καὶ θνητή· ἡ δὲ, ὡς ἔχουσα διόλου τῆς σωματικῆς ἀντίθετα ἰδιώματα, ἀσώματος, καὶ ἑπομένως ἀδιάλυτος καὶ ἀθάνατος.

Ὅτι δὲ εἰς τὸν ἄνθρωπον δύο εὑρίσκονται ἐναντίας φύσεως οὐσίαι, δύναται νὰ βεβαιωθῇ προσέτι ἐὰν παρατηρήσῃ τὰς διαφόρους αὐτοῦ κλίσεις, καὶ τὰς διαφόρους τῆς συνειδήσεως ἐνεργείας· διότι ἐὰν μία μόνη εἰς αὐτὸν ὑπῆρχεν οὐσία ἔπρεπε πάντοτε νὰ ᾖναι σύμφωνος μὲ ἑαυτὸν, νὰ εὐαρεστῆται δὲ καὶ εἰς ὅ,τι αὐτὸς πράττει· ἀλλὰ τίς δὲν ἠξεύρει τὰ ἐν ἑαυτῷ πολλάκις παρατηρούμενα ἐναντία φαινόμενα; διότι εἰς ἄλλο πολλάκις κλίνει τὸ σῶμα, καὶ ἄλλο καὶ θέλει καὶ πράττει αὐτός· τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὴν τόσον μὲ τὰς κλίσεις τοῦ σώματος διαφωνοῦσαν τοῦ ἀνθρώπου φωνὴν τῆς συνειδήσεως; Τὰ τοιαῦτα ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον παρατηρούμενα φαινόμενα, εἶναι ἀδύνατον εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν νὰ ἀποδοθῶσιν οὐσίαν, καθὼς εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχῃ ἐνταυτῷ φῶς καὶ σκότος, νὺξ καὶ ἡμέρα, τὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, τὸ αὐτὸ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, καὶ ὅλα τὰ ἀντιφάσκοντα. Εἶναι λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος σύνθετος ἐκ σώματος θνητοῦ καὶ ψυχῆς ἀθανάτου καὶ ἀϊδίου μακαριότητος ἐπιδεκτικῆς.

Ὅτι δὲ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀληθῶς ἀθάνατος, καὶ διὰ τῶν ἑξῆς νὰ βεβαιωθῇ δύναται.

Οὐδὲν εἰς μάτην, εἶναι ἀξίωμα ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων καθ' ἑκάστην ἐπικυρούμενον, ὁμολογούμενον ἀπὸ ὅλους καὶ εὔκολον νὰ ἐννοηθῇ ἀπὸ τὸν τυχόντα· διότι ἀρκεῖ μόνον νὰ παρατηρήσῃ ὁπωσοῦν τὰ εἰς τὴν φύσιν συμβαίνοντα, καὶ θέλει μάθει, ὅτι τίποτε δὲν ὑπάρχει, τίποτε δὲν παρήχθη εἰς οὐδὲν συντεῖνον ἀπὸ τὸν πάνσοφον, πανάγαθον, καὶ παντοδύναμον Δημιουργὸν τῆς φύσεως· ὅλα δὲ παρήχθησαν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι πρός τι τέλος· οὕτως ὁ ἥλιος, οἱ ἀστέρες, τὸ φῶς, ἡ γῆ, τὸ πῦρ, ὁ ἀὴρ κτλ. εἰς μάτην βέβαια δὲν ἐδημιουργήθησαν· ὅστις δὲ ἐρευνήσῃ αὐτὰ μανθάνει καὶ τὸ τέλος, δι' ὃ παρήχθησαν, καὶ ὅτι καὶ αἱ αὐτῶν ἐνέργειαι εἶναι διὰ παντὸς μὲ τὸ τέλος αὐτὸ σύμφωνοι.

Κατ' αὐτὸ λοιπὸν τὸ προφανέστατον ἀξίωμα τὰ περὶ τὸν ἄνθρωπον ἐρευνῶντες συμβαίνοντα, βεβαιούμεθα ὅτι τῳόντι ὑπάρχει ἀθάνατος.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει δύναμιν ἢ ἰδίωμα οὐχὶ μόνον τὰ ἐνεστῶτα, ἀλλὰ καὶ τὰ παρελθόντα καὶ τὰ μέλλοντα νὰ μανθάνῃ, οὐχὶ μόνον τὰ περὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τὸν ἥλιον κτλ., τὰ περὶ τὸ Σύμπαν ὁλόκληρον, νὰ ἐρευνᾷ τοὺς λόγους τῶν φαινομένων, νὰ θεωρῇ αὐτὸν τὸν ὑπέρτατον τῶν ὅλων Δημιουργόν.

Ἔχει θέλησιν ἐλευθέραν.

Ἔχει προαίρεσιν μηδόλως εἰς ταύτην τὴν ζωὴν πληρουμένην.

Ἔχει ἔφεσιν τοῦ ζῆν διακαεστάτην.

Ἔχει δύναμιν τοῦ γινώσκειν καὶ ἀγαπᾷν τὸν Θεὸν, τοῦ γινώσκειν τὸ Πανάγιον Αὐτοῦ θέλημα, καὶ κατ' αὐτὸ διαβιοῦν, καὶ κατ' αὐτὸ καὶ εὐδαιμονεῖν καὶ δικαιοῦσθαι τοῦ μόνῳ λατρεύειν τῷ Θεῷ.

Ἐὰν δὲ ἐρευνήσωμεν τὰς δυνάμεις ταύτας τοῦ ἀνθρώπου ὡς πρὸς τὴν ζωὴν ταύτην, εὑρίσκομεν, ὅτι οὐδεμία ἐξ αὐτῶν εἶναι δυνατὸν νὰ πληρωθῇ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κατὰ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπ' αὐτῆς ζῇ.

Διότι τί εἶναι ὅσα πραγματικῶς μανθάνει πρὸς ὅσα νὰ μάθῃ δύναται παραβαλλόμενα;

Τί ὅσα ἀπολαμβάνει πρὸς ὅσα προαιρεῖται;

Πόση εἶναι ἡ ζωή του, ἂς ᾖναι καὶ ὁ μακροβιώτατος, πρὸς ὅσην νὰ ζῇ ἐπιθυμεῖ; ποίαν εὐδαιμονίαν ἔχει εἰς ταύτην τὴν ζωήν; ποίαν ἀμοιβὴν λαμβάνει διὰ τὴν ἀρετήν του; ἢ καλήτερα ποίαν κακοδαιμονίαν δὲν δοκιμάζει; πόσους καταδιωγμοὺς δὲν ὑποφέρει τολμῶν νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθόν; Δὲν θριαμβεύει ἄρά γε τὸ ψεῦδος καὶ ἡ ἀπάτη; δὲν τιμᾶται ἡ συκοφαντία, ἡ ὑπόκρισις, ὁ δόλος; δὲν ἐπιτυχαίνει ἡ κολακεία; δὲν καταθλίβεται καὶ καταπιέζεται ὁ δίκαιος καὶ ὁ ἐνάρετος; κτλ.

Ἢ πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι αἱ θαυμασταὶ τοῦ ἀνθρώπου ἰδιότητες οὐ μόνον εἰς μάτην, ἀλλὰ καὶ πρὸς βλάβην εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ τῆς φύσεως ἐδόθησαν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον, ἢ θέλει δοθῆ ἀναγκαίως εἰς τὸν ἄνθρωπον ἱκανὸς διαρκείας χρόνος διὰ νὰ βαλθῶσιν αἱ τοιαῦται δυνάμεις εἰς ἐνέργειαν· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴ οὔτε ἐξαρκεῖ, οὔτε εἶναι εἰς τοῦτο ἐπιτηδεία, ἕπεται, ὅτι εἰς τὸν

ἄνθρωπον θέλει δοθῆ μετὰ τὴν ζωὴν ταύτην καὶ ἄλλη, εἰς τὴν ὁποίαν θέλει ἀπολαύσει ὅσων ἐπλάσθη ἐπιδεκτικός, ἐὰν ὅμως ζήσῃ εἰς ταύτην συμφώνως μὲ τὸν ὑπὸ τοῦ ὑπερτάτου Δημιουργοῦ τῆς φύσεως δοθέντα εἰς αὐτὸν νόμον.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν δὲ τοῦτο καλήτερα, ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ἐν τῇ μήτρᾳ ἔμβρυον ἠδύνατο νὰ θεωρῇ τὰ περὶ αὐτὸ καὶ νὰ συλλογίζεται· τί ἄρά γε ἤθελεν εἰπεῖ τοῦτο; ἔχω χεῖρας, πόδας, ὀφθαλμοὺς, ὦτα, στόμα, γλῶσσαν, λάρυγγα, πνεύμονα, τὰ ὁποῖα εἶναι τώρα διόλου εἰς ἐμὲ ἄχρηστα· ἄρά γε εἰς μάτην ταῦτα μὲ ἐδόθησαν; ἂν στοχασθῇ ὅτι εἰς μάτην, ἤθελε παραλογισθῇ βέβαια καὶ δεχθῇ ψεῦδος προφανέστατον· ὀρθῶς λοιπὸν συλλογιζόμενον ἤθελεν εἰπεῖ ὄχι εἰς μάτην, καὶ ἑπομένως ἤθελε συμπεράνει, ὅτι δὲν ἐπλάσθη νὰ ζῇ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ζήσῃ καὶ ἄλλοθι, ὅπου χεῖρες, πόδες, ὀφθαλμοὶ κτλ. θέλουσιν εἶσθαι εἰς αὐτὸ χρήσιμα.

Τοιαῦτα τινὰ καὶ ὁ ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ζωῆς ταύτης εὑρισκόμενος ἄνθρωπος νὰ συλλογισθῇ δύναται· ἔχω δυνάμεις μηδόλως εἰς τὴν ζωὴν ταύτην ἐκπληρουμένας· ἄρά γε εἰς μάτην αὗται μὲ ἐδόθησαν; ἂν νομίσῃ, ὅτι εἰς μάτην, παραλογίζεται βέβαια, καὶ δέχεται ψεῦδος προφανέστατον· ὅθεν πρέπει ἀναγκαίως νὰ συμπεράνῃ, ὅτι δὲν ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Πανσόφου καὶ Παναγάθου καὶ Παντοδυνάμου Θεοῦ διὰ νὰ ζήσῃ μόνον εἰς ταύτην τὴν ζωὴν, ἀλλὰ θέλει μετοικῇ καὶ εἰς ἄλλην, ὅπου αἱ δοθεῖσαι εἰς αὐτὸν δυνάμεις θέλουσι βληθῆ εἰς ἐνέργειαν.

Ἐκ τούτων λοιπὸν συμπεραίνομεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη τῳόντι ἀθάνατος· καὶ ἔπειτα ἂν τοῦτο τὸ θεοσεβεῖν δυνάμενον λογικὸν ὂν ὑποτεθῇ θνητὸν, ποῖα λοιπὸν εἶναι τοῦ ἀθανάτου Δημιουργοῦ τὰ ἀθάνατα ἔργα; ἡ ἀναίσθητος ὕλη; ἀλλ' αὐτῆς ἡ ὕπαρξις εἶναι ἀληθινὴ ἀνυπαρξία.

Καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι θνητὸς, ποῦ τότε ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἀναίσθητα κτίσματα, λίθοι, φυτὰ, ἄλογα ζῶα, εἶναι πολυχρονιώτερα παρὰ τὸ θαυμαστὸν αὐτὸ δημιούργημα, τὸν ἄνθρωπον; ποῦ ἡ ἀγαθότης καὶ παντοδυναμία του, ὅταν μηδαμινὰ ὄντα εἶναι ἀσυγκρίτως παρ' αὐτὸν διαρκέστερα; ποῦ ἡ δικαιοσύνη του, ὅταν ἡ γῆ εἶναι πλήρης ἀδικιῶν; ὅταν ὁ μόνος ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τῶν δημιουργημάτων Αὐτοῦ ἄξιος θεωρὸς παρέρχεται, τὰ δὲ λοιπὰ δημιουργήματα διαρκῶσιν ἀϊδίως; ὅταν ὁ μόνος ἐπὶ τῆς Γῆς δυνάμενος καὶ γινώσκειν καὶ ἀγαπᾷν Αὐτὸν καὶ Αὐτῷ μόνῳ λατρεύειν καὶ εἰς Αὐτὸν ἐλπίζειν, ἀθλίως τὸ ζῆν ἀφαιρεῖται, τὰ δὲ μηδὲν τούτων νὰ πράξωσι δυνάμενα διὰ παντὸς διαμένωσι;

Διατί νὰ ἐνσταλάξῃ εἰς τοῦ ἀνθρώπου τὸ τῆθος αὐτὴν τὴν ἀκόρεστον τοῦ ζῆν καὶ τοῦ εὐδαιμονεῖν ἔφεσιν, καὶ νὰ ἐμφυτεύσῃ εἰς τὸν νοῦν του τὴν τόσον παρηγορητικὴν καὶ μὲ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν καὶ εὐδαιμονίαν του σύμφωνον τῆς ἀθανασίας ἰδέαν;

Ποῖος λοιπὸν ἀγαθὸς καὶ παντοδύναμος πατὴρ εἶναι ὁ Θεὸς, ὅταν δυνάμενος νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἄνθρωπον, τὸ θαυμασιώτερον τῶν ἐπὶ γῆς δημιουργημάτων του, ἀθάνατον καὶ νὰ τὸν ἁρπάσῃ ἀπὸ τὰς περικυκλώσας αὐτὸν δυστυχίας, τὸν ἔπλασε καὶ θνητὸν καὶ δυστυχέστατον; διατί λοιπὸν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ εἶναι; ἐπὶ τὸ δυστυχεῖν μόνον; καὶ τότε τί ἤθελεν εἶσθαι αὐτὸς ὁ Θεὸς πατὴρ, ἢ...

Διατί ἔδωκε τὴν δύναμιν εἰς αὐτὸν, ὥστε ὅλα τὰ ἔθνη ὁποιουδήποτε θρησκεύματος καὶ ἂν ἦναι, καὶ αὐτὰ τὰ βαρβαρώτατα, καὶ αὐτὰ τὰ ἀνθρωποφάγα, νὰ ἦναι ὑπερβέβαια διὰ τὴν ἀθανασίαν τοῦ ἀνθρώπου;

Καὶ τῳόντι ὅλα τὰ ἀρχαῖοι ἔθνη, Αἰγύπτιοι, Ἰνδοὶ κτλ., ὅλα τὰ σημερινὰ, ὅλα τὰ νεωστὶ ἀνακαλυπτόμενα δέχονται ὡς βεβαιότατον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ μετὰ θάνατον ζῇ ἀϊδίως, καὶ δεικνύουσι τοῦτο δημοσίως διὰ διαφόρων περὶ τοὺς τεθνεῶτας τελετῶν.

Καὶ τελευταῖον δὲν ὑπῆρξεν εἰς τὰ ἀρχαῖα ἔθνη, δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ σημερινὰ ἀληθῶς σοφὸς καὶ ἐνάρετος φιλόσοφος, ἀληθῶς σοφὸς καὶ ἐνάρετος Νομοθέτης, ὅστις νὰ μὴν ἦναι πεπεισμένος καὶ νὰ μὴ λέγῃ εἰς ὅλους, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη διὰ τὴν ἀϊδιότητα.

Ἀλλ' ἐγὼ νομίζω, ὅτι ὅλα ἐν γένει τὰ κτίσματα λέγουσιν εἰς αὐτόν· Ἄνθρωπε, Σὺ δύνασαι νὰ μᾶς θεωρῇς, καὶ εἶσαι ἀνώτερος τῶν ὑπὸ Σοῦ μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον θεωρηθέντων, ἡμεῖς διαρκοῦμεν καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃς Σὺ θνητός;

Ὁ Ἴδιος τῶν ὅλων Δημιουργὸς μοὶ φαίνεται, ὅτι λέγει καθ' ἑκάστην εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὸν σοφὸν καὶ ἐνάρετον·

Ἄνθρωπε, Σὺ ἐπλάσθης ὑπ' ἐμοῦ διὰ νὰ μὲ γνωρίζῃς καὶ νὰ μὲ ἀγαπᾷς, καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃς δι' ἐμοῦ τὴν εἰς ἐμὲ μακαριότητα, μιμούμενος ἐμὲ ὅσον ἐνδέχεται κατὰ τὴν σοφίαν, ἁγιότητα, ἀγαθότητα, δικαιοσύνην, φιλανθρωπίαν, κτλ., ἑνούμενος μὲ ἐμὲ διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἀγάπης σου· ἐγὼ εἶμαι αἰώνιος καὶ ἀθάνατος, καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν σὺ νὰ ἦσαι θνητός;

Σὺ ἀποθνήσκεις διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀρετὴν, Σὺ ἀδικεῖσαι, δυστυχῆς, ἐγὼ εἶμαι δίκαιος· πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ σὲ ἀφήσω χωρὶς ἀμοιβῆς;

Πολλὰ τῶν ἔργων σου διαρκοῦσι περισσότερον παρὰ Σὲ, ὅστις εἶσαι ἔργον ἰδικόν μου. Σὺ ἀγαπᾷς τόσον τὰ τέκνα σου, τοὺς γονεῖς, τοὺς φίλους σου, τοὺς δυστυχεῖς, τὰ ὀρφανὰ, τὸν ἄνθρωπον, ὥστε ἂν Σὲ ἦτο δυνατὸν, ἤθελες τοὺς καταστήσει ὅλους καὶ εὐτυχεῖς καὶ ἀθανάτους.

Σὺ δὲν ἠξεύρεις τί νὰ κάμῃς βλέπων τὰ δάκρυα τοῦ θρηνοῦντος τὸν ἀποθανόντα μονογενῆ υἱόν του, καὶ προσπαθεῖς νὰ τὰ σπογγίσῃς· εἶσαι Σὺ λοιπὸν καὶ δυνατώτερος, καὶ σοφώτερος, καὶ ἀγαθώτερος, καὶ δικαιότερος, καὶ φιλοστοργότερος, καὶ φιλανθρωπότερος, καὶ συμπαθέστερος παρ' ἐμέ; εἰς τοῦτο λανθάνεσαι, υἱέ μου· ὄχι δὲν σὲ ἐδημιούργησα ἐγὼ θνητόν. Σὲ ἔπλασα ἀθάνατον διὰ νὰ ζῇς ἀϊδίως, καὶ ζῶν κατ' ἐμὲ νὰ ἀπολαμβάνῃς ἀϊδίως ὁμοίαν μὲ τὴν ἰδικήν μου μακαριότητα.

Καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως λοιπὸν, καὶ ὡς ἐκ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ, καὶ ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐκ πάντων ἐν γένει βεβαιούμεθα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη διὰ νὰ ἦναι ἀθάνατος, καὶ ἑπομένως, ὅτι πρέπει νὰ πράττῃ ἔργα ἀθανασίας καὶ ἀϊδιότητος ἄξια.

Μακάριος ἀληθῶς, καὶ τρισμακάριος, ὅστις γινώσκων καὶ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν, καὶ κατ' αὐτὸν διαβιοῦς καὶ Αὐτῷ μόνῳ λατρεύων, δειχθῇ τοῦ μεγάλου τῳόντι καὶ θαυμασίου δωρήματος τοῦ Ὑψίστου, αὐτῆς τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἀϊδιότητος ἄξιος!

Θεόφιλος Καΐρης.

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΗΜΕΡΑΙ ΕΝ ΚΕΤΙΓΝΗ,

Ἡ συντομωτέρα ὁδὸς, ἵνα μεταβῇ τις εἰς Κετίγνην, εἶναι ἡ διὰ Καττάρου τῆς Δαλματίας. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῦτο, ἀναχωρῶν τις ἐκ Κερκύρας, διέρχεται παρὰ τὰς λίαν ἀξιοπεριέργους, ἀλλ' οὐχὶ καὶ λίαν γνωστὰς χώρας τῆς Ἀλβανίας καὶ Δαλματίας, θέλω ποιήσει παρέκβασίν τινα, διαλαμβάνων ὡς ἐν προιμίῳ, καὶ περὶ τοῦ μέχρι Καττάρου δρομολογίου μου. Εὐτυχῶς (ὅπερ σπανίως κατὰ τὴν γραμμὴν ταύτην συμβαίνει) ἀνεχώρησα ἐκ Κερκύρας ἐν ἀρίστῃ συντροφίᾳ, ἔχων συνοδοιπόρους τὸν Γάλλον Κύριον Létourneux, ἀντιπρόεδρον τοῦ Ἐφετείου Ἀλεξανδρείας, καὶ τὸν Ἄγγλον συνταγματάρχην Lyons Fremanbel. Παραπλεύσαντες τὴν ἄγονον καὶ πετρώδη νότιον Ἀλβανίαν καὶ κατόπιν τὴν εὐφορωτάτην Μέσην Ἀλβανίαν, παρὰ τὰς ἐκβολὰς σχεδὸν τῶν παραλλήλως διαχυζόντων αὐτὴν ποταμῶν, ἐσταματήσαμεν ὀλίγας ὥρας πρὸ τῶν κωμοπόλεων Αὐλῶνος καὶ Δυῤῥαχίου, ἤτοι τῆς ἀρχαίας καὶ ἱστορικῆς Ἐπιδάμνου, κυριωτέρας αἰτίας τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, συμμεριστθείσης πάσας τὰς περιπετείας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἐπιδεικνυούσης ἔτι ἀκμαῖον καὶ ἐπικρατοῦν τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Ἐκεῖ θελήσαντες νὰ ἀποβιβασθῶμεν μετὰ τῶν δύο συνοδοιπόρων μου, ἵν' ἀνταποκριθῶμεν πρὸς τὰς δεξιώσεις καλῶν φίλων καὶ συμπολιτῶν, μικροῦ δεῖν ἐπνιγόμεθα, διότι, ἀνατραπείσης τῆς λέμβου, ἐμείναμεν ἐπιπλέοντες καὶ ἐπὶ πολὺ ἐπαλαίσαμεν κατὰ τῆς κυματοέσσης θαλάσσης. Εὐτυχῶς, ἅπαντες κολυμβηταὶ, ἠδυνήθημεν νὰ σωθῶμεν καὶ κακῶς ἔχοντες νὰ ἐπανέλθωμεν ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ. Τοῦ ἐπεισοδίου τούτου μὴ σχόντος ἄλλας συνεπείας δὲν ἀνεμιμνησκόμεθα ἢ μόνον τοῦ φαιδροῦ μέρους καὶ, ἀντὶ νὰ μνησικακῶμεν κατὰ τοῦ πλοιάρχου, οὐδεμίαν λαβόντος πρόνοιαν πρὸς διάσωσιν ἡμῶν, ἐξεδικούμεθα κατ' αὐτοῦ δι' ἐπιγραμμάτων, διότι, νεόγαμος καὶ διερχόμενος ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ τὴν σελήνην τοῦ μέλιτος, ἀντὶ νὰ φροντίσῃ περὶ κινδυνευόντων ἐπιβατῶν, ἐφρόντιζε φυσικῷ τῷ λόγῳ νὰ καθησυχάσῃ τὴν ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ κινδύνου ἡμῶν καταπτοηθεῖσαν θελκτικὴν σύζυγόν του. Ἐκεῖθεν δὲ, παραπλεύσαντες τὴν ὡραίαν Ἄνω Ἀλβανίαν καὶ διελθόντες παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Μπογιάννα καὶ παρὰ τὸ Ἀντίβαρι, ἠρξάμεθα παραπλέοντες τὴν Δαλματίαν, ἄνωθεν τῆς ὁποίας ἀμέσως ἐθεώμεθα ἐπικαθήμενα τρόπον τινὰ τὰ ὑψηλὰ, πετρώδη καὶ πράγματι σχεδὸν μελανὰ ὄρη τοῦ Μαυροβουνίου. Εἰσελθόντες εἰς τὰ στόμια τοῦ Καττάρου, πολλὴν ἔχοντα τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν Βόσπορον, ἐπὶ δύο ὥρας καὶ μέχρις ὅτου τὸ ἀτμόπλοιον φθάσῃ εἰς τὸ ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου κείμενον Κάτταρον, ἐπλέομεν ἐν τῷ μέσῳ ἑλικοειδῶν πορθμῶν, ἑκατέρωθεν τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι κῶμαι καὶ χωρία γραφικὴν ἔχοντα θέαν. Τὸ Κάτταρον κεῖται ἐπὶ τῶν ποδῶν καθέτως ἐπικαθημένου ὑψηλοῦ ὄρους, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ πληκτικὸν εἶναι καὶ ὁρίζοντα ἔχει λίαν περιωρισμένον. Ἐκτὸς τοῦ φρουρίου καὶ τῶν ὀχυρωμάτων, οὐδέν τι ἕτερον ἄξιον λόγου βλέπει τις ἐν αὐτῷ.

Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἀνεχώρησα ἐκ Καττάρου διὰ Κετίγνην. Ἵνα μεταβῇ τις ἐκεῖσε, πρέπει ν' ἀνέλθῃ ἔφιππος εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ καθέτως ἐπικαθημένου τοῦ Καττάρου ὑψηλοῦ ὄρους. Ἡ ἄνοδος αὕτη διαρκεῖ ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας ἐπὶ καλῆς ἑλικοειδοῦς ὁδοῦ. Ὅσον ὑψηλότερον ἀναβαίνει τις, τόσον ὡραιότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον παρίσταται τὸ θέαμα. Ὁ ὁρίζων εἶναι ἤδη εὐρύτατος καὶ τὸ βλέμμα ἔνθεν μὲν εἰσδύει εἰς τὰ στόμια τοῦ Καττάρου καὶ τὰ ἑκατέρωθεν ὄρη, ἔνθεν δὲ ἐπισκοπεῖ τὸ ἀδριατικὸν πέλαγος. Τῶν φρουρίων κανονοβολούντων διηνεκῶς τὴν ἡμέραν ἐκείνην, χάριν τοῦ Πάσχα, ὁ κρότος τῶν τηλεβόλων ἀντήχει ἐπὶ τῶν βράχων. Παρὰ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους εἰσέρχεταί τις ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Μαυροβουνίου, διακρίνων ἀμέσως τὴν μετάβασιν ταύτην ἐκ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῆς αὐστριακῆς καὶ τῆς μαυροβουνιακῆς ὁδοῦ, διαφορᾶς, ἣν πρέπει τις νὰ κρίνῃ ἐπιεικῶς ἀναλογιζόμενος τὸ πενιχρὸν τοῦ τόπου καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους. Ἐπὶ τρεῖς ἐκεῖθεν κατὰ συνέχειαν ὥρας καὶ μέχρις ὅτου πλησιάσῃ εἰς Κετίγνην, διέρχεταί τις ἐν μέσῳ ἀποτόμων καὶ φαλακρῶν ὀρέων καὶ σχηματίζει ἀμέσως τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ ζήτημα τῆς αὐξήσεως τῶν ὁρίων

τοῦ Μαυροβουνίου εἶναι ζήτημα ὑλικῆς ὑπάρξεως, ζήτημα ἄρτου. Ἐν τῷ μέσῳ περίπου τῆς ὁδοῦ κεῖται τὸ σχετικῶς μέγα χωρίον Νιέγκας, κοιτὶς τῆς ἐνεστώσης τοῦ Μαυροβουνίου δυναστείας. Ἐν τινι οἰκίᾳ, χρησιμευούσῃ καὶ ὡς ξενοδοχείῳ διὰ τοὺς διαβάτας, ἀνεπαύθην ἐπ' ὀλίγον καὶ ἐγευσάμην τοῦ πρώτου γεύματος τοῦ Πάσχα. Συρρευσάντων καὶ περιεργαζομένων με ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων, παρετήρησα ἀμέσως τὴν πενίαν τοῦ τόπου, ἐπιταθεῖσαν βεβαίως ὡς ἐκ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου, ὅστις λυμαίνεται πρὸ τριετίας διηνεκῶς τὸ Μαυροβούνιον. Καίτοι ἦτον ἡμέρα μεγάλης ἑορτῆς, ὀλίγιστοι μόνον τῶν ἀνδρῶν ἔφερον τὴν ὡραίαν καὶ γραφικὴν ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν· οἱ πλεῖστοι δ' αὐτῶν, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ἔσυρον ἐλεεινὰ ῥάκη καὶ ἐζωγραφεῖτο ἐπὶ τοῦ προσώπου των ἡ πενία, ταλαιπωρία καὶ ἐξάντλησις. Ὑπηρετήθην ἐν τῇ οἰκίᾳ ὑπὸ προβεβηκυίας τινος καὶ εὐπορούσης Μαυροβουνίας γνωριζούσης τὴν ἰταλικήν, καὶ τῆς ἀρκούντως εὐειδοῦς θυγατρός της, ἥτις ὡμίλει μόνον τὴν σερβικήν. Μακρὰν πάσης σεμνοτυφίας, ἐνόμισεν αὕτη ὅτι δὲν θὰ μὲ δυσηρέστει παρακαθημένη μετὰ πολλῆς χάριτος εἰς τὸ λιτόν μου γεῦμα, τῆς μητρὸς εὐχαρίστως βλεπούσης τὰς πρὸς τὴν κόρην περιποιήσεις μου καὶ χρησιμευούσης ὡς διερμηνέως. Ἄλλως καὶ διαβάτης ἤμην καὶ πᾶσα φιλοξενία δὲν παρείχετο δωρεάν. Μέγα μέρος κατόπιν τῆς πρὸς τὴν Κετίγνην ὁδοῦ ἠναγκάσθην νὰ διατρέξω πεζῇ. Εὐτυχῶς ἡ πρώρος καυστικότης τοῦ ἡλίου ἐξουδετεροῦτο ὡς ἐκ τῶν χιόνων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων διηρχόμην. Καίτοι δὲ ἡ φύσις ἦτον ἔτι νεκρά, ἐπαναπαύετο οὐχ ἧττον ἐνίοτε καὶ τὸ βλέμμα μου ἐπὶ δασῶν. Μετὰ δύο ὥρας τοιαύτης ὁδοιπορίας, ἠρξάμην κατερχόμενος πρὸς τὴν κοιλάδα τῆς Κετίγνης καὶ μακρόθεν θεωρῶν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Μαυροβουνίου. Κατελθὼν δὲ τὸ ὄρος εὗρον πρὸ ἐμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγούσης εἰς Κετίγνην εὐρείας ὁδοῦ τὸ χωρίον Μπαΐτσα, ἔνθα εἷς τῶν διασκεδαζόντων ἐκεῖ Μαυροβουνίων, ἀναγνωρίσας με ὡς Ἕλληνα, μὲ προσηγόρευσεν ἐν καθαρᾷ ἑλληνικῇ φωνῇ καὶ μὲ συνώδευσε μέχρι τινός. Μετὰ ἑπτάωρον κοπιώδη ὁδοιπορίαν, ἀφίχθην τέλος εἰς Κετίγνην.

Διὰ μὲν τοὺς ὠκύποδας Μαυροβουνίους ἅπαντα τὰ διάφορα χωρία τὰ κείμενα ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Κετίγνης ἢ ἐπὶ τῶν προπόδων τῶν περιστοιχούντων τὴν κοιλάδα ταύτην ὀρέων καὶ λόφων καὶ ἐντὸς διαμέτρου μιᾶς περίπου ὥρας, εἰσὶ συνοικίαι ἀποτελοῦσαι τὴν Κετίγνην, περιλαμβάνουσαν οὕτω περὶ τὰς 700 οἰκίας. Διὰ τὸν ξένον ὅμως καὶ τὸν Εὐρωπαῖον, κυρίως Κετίγνη ἐστὶν ἓν τῶν χωρίων τούτων, ἐν ᾧ εὑρίσκεται τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος καὶ ὅπερ ἔχει ὄψιν μικρᾶς κωμοπόλεως, περιλαμβανούσης περὶ τὰς 200 οἰκίας. Εὐρεῖά τις καὶ μεγάλη ὁδὸς φέρει εἰς τὴν Κετίγνην καὶ καταλήγει εἰς τὸ μόνον ἐκεῖ ὑπάρχον ξενοδοχεῖον, ὅπερ εἶναι, μετὰ τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος, ἡ καλλιτέρα καὶ μεγαλειτέρα οἰκοδομὴ τῆς Κετίγνης καὶ ἐν τῶν ἀρίστων ξενοδοχείων τῆς Δαλματίας. Ὁ ἡγεμών, λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὰς δυσχερείας ἃς θὰ ἀπήντων οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὴν χώραν καὶ αὐτὸν ξένοι, δι' ἐξόδων τοῦ κράτους ἀνήγειρε τὸ ξενοδοχεῖον τοῦτο καὶ πολλὰς καταβάλλει δαπάνας πρὸς διατήρησίν του. Εἶναι δὲ ξενὼν μᾶλλον ἢ ξενοδοχεῖον, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι οἱ ὀλίγοι ἐκεῖθεν διαβαίνοντες ξένοι πληρώνουσι καὶ διὰ τοὺς πολλούς. Αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι, ἅπασαι μικραί, κεῖνται κανονικῶς ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ. Τὰ κυριώτερα δὲ δημόσια κτίρια εἰσὶ τὰ ἑξῆς· Τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος, κείμενον ἐν τῷ βάθει πλατείας κειμένης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν οἰκοδομηθέν, εἶναι τετράγωνός τις οἰκοδομὴ ἐκ 1500 περίπου τετραγωνικῶν πήχεων, ἐκτὸς τῶν ἐξαρτημάτων καὶ τοῦ λεγομένου κήπου, καὶ κατὰ μὲν τὸ μέγεθος μόλις δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰς πρώτας ἰδιωτικὰς οἰκίας τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ δὲ τὴν πολυτέλειαν καὶ κομψότητα λίαν κατώτερον τούτων τυγχάνει ὄν. Ὅταν ὅμως λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν ἐν Μαυροβουνίῳ λιτότητα καὶ πενίαν καὶ τὴν μικρότητα τῶν λοιπῶν οἰκοδομῶν, εὑρίσκει ὅτι εἶναι πράγματι μέγα ἀνάκτορον. Ἄλλως τε δὲ, καὶ ἡ εἴσοδος εἶναι ὡραία καὶ τὸ ἐσωτερικὸν ἄριστα διεσκευασμένον καὶ διακεκοσμημένον. Ἐν τῇ κλίμακι, ἐν τῷ προθαλάμῳ, ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ θρόνου, ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἐν τῷ ἑστιατορίῳ καὶ πολυτέλειαν καὶ κομψότητα ἀπαντᾷ τις.

Ἐκτὸς τῶν ἀνακτόρων καὶ τοῦ ξενοδοχείου διακρίνει τις ἐν Κετίγνῃ τὸν παρὰ τὰ ἀνάκτορα στρατῶνα, ὅστις ἁπλούστατον μέν ἐστι κτίριον, καὶ καθαριότης ὅμως καὶ τάξις ὑπάρχει ἐν αὐτῷ, τὴν Μητρόπολιν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἀρχαῖον ἀνάκτορον, τὸ ῥωσσικὸν παρθεναγωγεῖον, τὸ νοσοκομεῖον, ἐν ᾧ εὗρον περὶ τοὺς 30 ἀσθενεῖς καὶ πληγωμένους, καὶ τὴν φυλακήν. Τοιαύτη περίπου ἡ κυρίως πρωτεύουσα τοῦ Μαυροβουνίου. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας κόπωσιν ἠθέλησα νὰ ἀναπαυθῶ καλῶς τὴν πρώτην ἡμέραν. Ἀμέσως δὲ τὴν ἐπαύριον ὡς πρώτιστον καθῆκόν μου ἐθεώρησα νὰ ζητήσω τὴν τιμὴν νὰ προσφέρω τὰ σέβη μου τῷ ἡγεμόνι πρὸς ὃν τόσα ὀφείλει τὸ κράτος του καὶ τοῦ ὁποίου ἡ αὐλὴ ἀκολουθεῖ μὲν τὴν ἐθιμοτυπίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν, ἀλλὰ διασώζει καὶ ὅσον τινα ἁπλότητος καὶ πρωτοτυπίας. Πρὸς τοῦτο δὲ, ἑπόμενος ταῖς συνηθείαις τοῦ τόπου, ἐπεσκέφθην τὸν κ. Duby, γραμματέα τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ἐξέφρασα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ παρουσιασθῶ τῷ ἡγεμόνι. Παρὰ τὴν ἀκριβῶς τηρουμένην αὐλικὴν ἐθιμοτυπίαν, ἕνεκα τῆς εὐπροσηγορίας τοῦ ἡγεμόνος, οἱ ξένοι διαβάται ἀμέσως καὶ πάντοτε ἀξιοῦνται τῆς τιμῆς ταύτης· καὶ ἐγὼ δὲ μετά τινας ὥρας εἰδοποιήθην ὅτι ἡ Α. Υ. ἠδόκει νὰ μὲ δεχθῇ καὶ μὲ ἀνέμενε.

Σπεύσας νὰ μεταβῶ εἰς τὰ ἀνάκτορα εἶδον εὐθὺς ὅτι ἡ ἐπικρατοῦσα τάξις, ἡ ἐθιμοτυπία καὶ πάντα τὰ κατὰ τὴν ὑποδοχὴν ἦσαν ἀνώτερα τῶν προσδοκιῶν μου. Οἱ παρὰ τὰς θύρας σκοποὶ καὶ ἅπασα ἡ τῶν ἀνακτόρων φρουρὰ ἔφερεν ὡραίαν, καθαρὰν καὶ περίχρυσον ἐθνικὴν στολήν, ὑπηρέται δὲ, ἐθνικὴν ἐπίσης φέροντες στολήν, προπορευόμενοι μὲ ὡδήγησαν πρὸ τῆς μεγάλης αἰθούσης, ὅθεν ὁ ὑπασπιστὴς τῆς ὑπηρεσίας Ματάνοβιτζ, σπουδάσας ἐν St-Cyr τῆς Γαλλίας, μὲ εἰσήγαγεν εἰς τὴν αἴθουσαν, ἔνθα ὤφειλον νὰ ἀναμείνω τὸν ἡγεμόνα, καὶ ἔμεινε παρ' ἐμοὶ μετὰ τοῦ γραμματέως μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῆς Α. Υ. Ἐν τῇ λίαν κομψῶς διεσκευασμένῃ αἰθούσῃ ταύτῃ διέκρινα ἰδίως τὰς εἰκόνας τοῦ πρώην ἡγεμόνος Δανιὴλ καὶ τῆς ἡγεμονίδος Δάριγκας, ὡς καὶ δύο μεγάλης ἀξίας εἰκόνας δωρηθείσας τῷ ἡγεμόνι ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος. Μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη ὁ ἡγεμὼν φέρων ὡς πάντοτε τὴν ἐθνικὴν στολήν. Εἶναι ἀνὴρ ὑψηλὸς καὶ ὡραῖος· ἡ ἐντύπωσις δ' ἣν μοι ἐνεποίησε, συνᾴδει πρὸς ὅ,τι εἶχον ἀκούσει περὶ τῆς ἀβρότητος τῶν τρόπων του καὶ τῆς τοῦ πάντας ἑλκυούσης εὐπροσηγορίας του. Μεθ' ἡγεμονικῆς ὄντως εὐγενείας δικαιολογηθεὶς διότι μὲ ἔκαμε ν' ἀναμείνω ὀλίγας στιγμὰς καὶ προσκαλέσας με νὰ καθίσω πλησίον του, μοὶ εἶπε πολλὰ περὶ Ἑλλάδος, ἐκφράσας ἐνθέρμως ἣν ᾐσθάνετο χαρὰν βλέπων πρώτην φορὰν Ἕλληνα διερχόμενον διὰ Κετίγνης, διαλαμβάνων δὲ ὑπ' ὄψιν τὰς ἐνεστώσας περιστάσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Μαυροβουνίου, μετὰ πολλῆς λεπτότητος ἀπέφυγε νὰ θίξῃ ζητήματα, ἅτινα ἠδύναντο νὰ μὲ φέρωσιν εἰς δυσχερῆ θέσιν. Εὐτυχῶς αἱ ἰδέαι μου καὶ τὰ πραγματικὰ ὑπὲρ τοῦ Μαυροβουνίου αἰσθήματά μου μοὶ ἐπέτρεπον ν' ἀνταποκριθῶ εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ ἡγεμόνος.

Τὴν ἐπαύριον λαβὼν ἡγεμονικὴν πρόσκλησιν εἰς τὸ δεῖπνον καὶ μεταβὰς εἰς τὰ ἀνάκτορα, εὗρον ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ ἀναμένοντας τοὺς λοιποὺς συνδαιτημόνας, ἤτοι τὸν διπλωματικὸν πράκτορα τῆς Ῥωσσίας κ. Jonin, τὸν βαρῶνον Kaulbers, Ῥῶσσον συνταγματάρχην, καὶ τὸν Βοϊβόδαν Βερβίτσαν, ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων Μαυροβουνίων, γερουσιαστὴν καὶ ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν. Μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη ὁ ἡγεμὼν μετὰ τῆς ἡγεμονίδος, ἥτις ἀπήστραπτεν ἐν κάλλει καὶ χάριτι καὶ ἔφερε τὴν ἐθνικὴν στολήν, ἣν γνωρίζει νὰ καθιστᾷ ἰδιαζόντως κομψήν, ἐξευρωπαΐζουσα αὐτήν. Ἡ ἡγεμονὶς ἔχει τὸ ἀνάστημα ὑψηλὸν, τὸ παράστημα καὶ τὸ βάδισμα πράγματι ἡγεμονικὸν καὶ τὴν μορφὴν λίαν γλυκεῖαν καὶ συμπαθῆ. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου της εἶναι κανονικώτατοι, οἱ ὀφθαλμοὶ μέλανες καὶ ἐξαιρετικῶς ὡραῖοι, ἡ δὲ ἐπιδερμὶς λεπτὴ καὶ λευκοτάτη. Ἐὰν δὲν εἶχε τὸ ἄνω μέρος τοῦ προσώπου ὀλίγον τι πλατὺ, τύπος χαρακτηριστικὸς τῆς σλαβικῆς φυλῆς, θὰ ἦτο πρότυπον ἑλληνικῆς καλλονῆς. Ἰδίως ὅμως ἡ χείρ της, ἣν φαίνεται ἐπιμελουμένη ἰδιαζόντως, εἶναι τύπος χειρὸς ἡγεμονίδος. Εἰσελθοῦσα δὲ μετὰ πολλῆς εὐπροσηγορίας καὶ χάριτος ἔτεινεν ἅπασι πρὸς ἀσπασμὸν τὴν ἡγεμονικήν της χεῖρα. Παρουσιασθεὶς ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, προσεκλήθην πλησίον της καὶ ἠξιώθην μετ' ὀλίγον τῆς τιμῆς νὰ ὁδηγήσω αὐτὴν εἰς τὸ ἑστιατόριον, αἴθουσαν ὡραίαν, μεγάλην καὶ καταλληλότατα διεσκευασμένην. Ἡ ἡγεμονὶς περὶ πολλῶν ἐν Ἑλλάδι μὲ ἠρώτησε κατὰ τὸ δεῖπνον, ἐκφράσασά μοι τὴν εὐχαριστησιν αὐτῆς ἐπὶ ταῖς περιποιήσεσιν, ἃς ἐσχάτως εὗρεν ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ παρὰ τῷ Ἕλληνι Ἀρχιμανδρίτῃ. Ὁ ἡγεμὼν, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς διαφόρους ἰδέας καὶ αἰσθήματα τῶν διαφόρων συνδαιτημόνων, μετὰ πολλῆς λεπτότητος καὶ ἐπιτηδειότητος καὶ αὖθις ἀπέφυγε νὰ θίξῃ πολιτικὰ τῆς ἡμέρας ζητήματα, μετὰ πολλῆς χάριτος διαλεγόμενος ἐπὶ ἐλαφροτέρων ἄλλων ἀντικειμένων. Ὅτε δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον ἐπανήλθομεν εἰς τὸ αὐτὸ τῆς ὑποδοχῆς δωμάτιον, προκειμένων διαφόρων ὁμιλιῶν, ἡ ἡγεμονὶς, ἐρωτήσασά με ἐὰν ἐγνώρισα τὴν κ. Duby (σύζυγον τοῦ γραμματέως τοῦ ἡγεμόνος), μοὶ ἐπεδείξεν ὡραῖόν τι προσκέφαλον, δωρηθὲν αὐτῇ ἐσχάτως ὑπὸ τῆς Κυρίας ταύτης, προσθέσασα ὅτι ἀγαπᾷ πολὺ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐργοχείρων. Ἀγοράσας κατὰ τύχην, τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς μου, ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ὡραῖόν τι προσκεφάλαιον, ἐργόχειρον θελκτικῆς δεσποινίδος καὶ ἀνηκούσης εἰς γνωστὴν οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν, ἐτόλμησα νὰ παρακαλέσω τὴν ἡγεμονίδα νὰ δεχθῇ τὴν προσφορὰν τοῦ προσκεφαλαίου τούτου, οὐ μόνον διότι ἦτο ὡραῖον καὶ τὸ ἐρυθρὸν χρῶμά του προσηρμόζετο τῷ χρώματι τῶν ἐπίπλων τῆς αἰθούσης, ἀλλὰ καὶ διότι προήρχετο ἐκ φιλανθρωπικῆς καὶ πατριωτικῆς ἑλληνικῆς ἐπιδείξεως, ἦτον ἔργον τῶν χειρῶν θελκτικῆς Ἑλληνίδος καὶ προσεφέρετο παρὰ τοῦ πρώτου ἐκ Κετίγνης διερχομένου Ἕλληνος. Ἡ ἡγεμονὶς μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως καὶ εὐμενείας μοὶ ὑπεσχέθη νὰ δεχθῇ τὴν προσφορὰν ταύτην ὑπὸ τοὺς μνησθέντας ἰδίως τίτλους, ἀλλὰ μετ' ἴσης χάριτος μοὶ ἐξέφρασε συνάμα τοὺς φόβους της μὴ μὲ στερήσῃ πολυτίμου ἀναμνήσεως. Ἀπήντησα ὅτι εὐχαρίστως θὰ ἐστερούμην τοῦ προσκεφάλου, χωρὶς νὰ στερηθῶ τῆς ἀναμνήσεως, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ γίνῃ τοῦτο ἀποδεκτὸν ὑφ' ἡγεμονίδος οἵα ἡ τοῦ Μαυροβουνίου, καὶ ὅτι ἡ Α. Υ. ἠδύνατο νὰ μὲ ἀποζημιώσῃ, δίδουσά μοι, ἐκτὸς τῆς φωτογρα-

φίας ἣν εἶχεν ἤδη εὐδοκήσει νὰ μὲ δώσῃ, καὶ ἑτέραν διὰ τὴν δεσποινίδα τοῦ ἐργοχείρου, ἵνα ἄλλως καὶ οὕτω καταστῇ γνωστὴ εἰς Ἀθήνας. Ἡ ἡγεμονὶς λίαν προθύμως ἔσπευσε νὰ μοὶ δώσῃ δύο ἑτέρας φωτογραφίας της, μίαν διὰ τὴν δεσποινίδα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἑτέραν διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἔσπευσα κατόπιν εὐλαβῶς νὰ ἐπιτελέσω τὴν ὑψηλὴν παραγγελίαν.

Τῇ ἐπαύριον δὲ, ἤτοι τὴν τετάρτην ἡμέραν τῆς ἐν Κετίγνῃ διαμονῆς μου ἠτησάμην καὶ αὖθις, τὸ τρίτον, τὴν τιμὴν νὰ παρουσιασθῶ καὶ ἀποχαιρετήσω τὸν ἡγεμόνα Ἐπὶ πολὺ δὲ καὶ αὖθις διελέχθην μετὰ τῆς Α. Υ., προσενεγκὼν αὐτῷ συνάμα καὶ τὸ ἱστορικὸν προσκεφάλαιον, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἴδω τὴν πάσχουσαν ὀλίγον ἡγεμονίδα. Καίτοι ὡς ἰδιώτης διηρχόμην διὰ Μαυροβουνίου, δὲν εἶχον ὅμως δυστυχῶς καὶ τὴν ἐντελῆ τοῦ ἰδιώτου ἐλευθερίαν, ἵνα ἐκφράσω ὁλοκλήρους ἐπὶ πολλῶν τὰς ἰδέας μου. Ἐκφράσας οὐχ ἧττον τὰ εἰλικρινῆ ὑπὲρ τοῦ Μαυροβουνίου αἰσθήματά μου καὶ τὸν πρὸς τὸν ἡγεμόνα θαυμασμόν μου, καθῆκον Ἕλληνος πατριώτου ἐνόμισα ὅτι ἐπιτελῶ καὶ ὅτι διερμηνεύω τὸ αἴσθημα τοῦ τόπου καὶ τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων, διαβεβαιώσας τὸν ἡγεμόνα, ὅτι ἐὰν ὑπάρχωσιν ἐν Ἑλλάδι παράφονα καὶ ἀντιπάθειαί τινες, ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ὅμως μακρόθεν παριστάμεναι, κατ' ἄλλων γενῶν, ἡ θερμοτάτη οὐχ ἧττον ὑφίσταται πάντοτε συμπάθεια πρὸς τοὺς Ῥουμούνους, Σέρβους καὶ Μαυροβουνίους. Ὁ ἡγεμὼν πραγματικὴν ἐπὶ τούτῳ ἐπεδείξατο εὐχαρίστησιν καὶ πολλὰ ἐλάλησεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Τῇ ἐπαύριον λίαν πρωὶ κατέλιπον τὴν Κετίγνην, πολλὰς καὶ ἀγαθὰς ἀποκομίζων ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις καὶ μετέβην εἰς Ῥιέκαν, ἐπίνειον τρόπον τινὰ τῆς Κετίγνης ἐπὶ τῆς λίμνης τῆς Σκόδρας. Ἡ μέχρι Ῥιέκας ὁδὸς εἶναι πάντῃ ἀπότομος καὶ ὁ ὁδοιπόρος ἀναγκάζεται τὸ πλεῖστον μέρος τῆς τριώρου ταύτης πορείας πεζῇ νὰ διατρέξῃ. Οὐδόλως ὅμως ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι μονότονος ὡς ἡ ἐκ Καττάρου εἰς Κετίγνην. Ἡ Ῥιέκα, ἔχουσα περὶ τὰς 200 οἰκίας, κεῖται ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, δι' οὗ συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς λίμνης. Διὰ τοῦ ποταμοῦ τούτου, ἀρκούντως βαθέως καὶ ἀπὸ Ῥιέκας πλευσίμου κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους, μετὰ τριῶν ὡρῶν διὰ πλοιαρίου πλοῦν εἰσῆλθον εἰς τὴν ὡραίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ λίμνην τῆς Σκόδρας. Ὁ ποταμὸς χωρῶν πρὸς τὰς ἐκβολάς του ἑλικοειδῶς καὶ ἐν μέσῳ ὀρέων ὡραίων καὶ λόφων χλοερῶν καὶ δασωδῶν, εἶναι διηνεκής τις συνέχεια γραφικῶν θεαμάτων. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς καὶ προχωρῶν τις ἐπὶ τῆς λίμνης ἀπαντᾷ πολλὰ καὶ ὡραῖα κατάφυτα μικρὰ νησίδια, πέρα τῶν ὁποίων κεῖται ἡ μεγαλειτέρα καὶ κατοικημένη νῆσος Βράβινα, καὶ παρ' αὐτὴν τὸ ἐφ' ἑτέρου νησιδίου φρούριον Ἀλεξάνδρα, περιελθὸν καὶ τοῦτο κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον εἰς χεῖρας τῶν Μαυροβουνίων. Μέχρι τοῦ νησιδίου τούτου προὐχώρησα διὰ πλοιαρίου. Ἐκεῖθεν, χάρις τῷ γενικῷ διοικητῇ, διέπλευσα τὴν λίμνην ἐπὶ ἀτμοπλοίου τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ μετὰ τετράωρον πλοῦν ἀφίχθην τέλος εἰς Σκόδραν.

*
* *

Ὁ ἡγεμὼν Νικόλαος Πέτροβιτζ, ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφοῦ τοῦ ἐν ἔτει 1860 δολοφονηθέντος Δανιήλ, ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις. Ἡ ἡγεμονὶς, θυγάτηρ τοῦ Βοϊβόδα Βούκοτιτς, ἐκ τῶν εὐγενεστέρων καὶ ἰσχυροτέρων οἰκογενειῶν τοῦ τόπου καὶ ἡ ὡραιοτέρα κόρη τοῦ Μαυροβουνίου, ἔλαβε τὴν πρώτην εὐρωπαϊκὴν μόρφωσιν ὑπὸ τῆς πρώην ἡγεμονίδος[1] καὶ κατόπιν ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ συζύγου της καὶ διὰ τῶν ἐπανειλημμένων ταξιδίων καὶ τῆς διαμονῆς της ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ τριακοστὸν ἤδη ἔτος ἄγουσα, εἶναι ὡραιοτάτη καὶ ὁμιλεῖ ἄριστα τὴν γαλλικήν. Ἔχουσιν ἑπτὰ τέκνα, ἐξ ὧν ἓξ θήλεα καὶ ἓν μόνον ἄρρεν, ὁ διάδοχος. Ἐκ τῶν μικρῶν ἡγεμονίδων, αἱ μὲν τρεῖς ἀνατρέφονται καὶ σπουδάζουσιν ἤδη παρὰ τῇ αὐτοκρατορικῇ ῥωσσικῇ οἰκογενείᾳ, αἱ δὲ τρεῖς μικρότεραι μένουσιν ἔτι ἐν Κετίγνῃ μετὰ παιδαγωγοῦ Ἐλβετῆς. Ὁ διάδοχος, ἄγων ἤδη τὸ δέκατον ἔτος, μεταβαίνει συχνάκις μετὰ τῆς ἡγεμονίδος, χάριν τῆς φιλασθένου κράσεώς του, εἰς Ἰταλίαν.

Αἱ σχέσεις τοῦ ἡγεμόνος μετὰ τοῦ λαοῦ του ἔχουσί τι τὸ πρωτότυπον, τὸ ὁμηρικόν. Ἐξασκῶν χρέη ἀνεκκλήτου δικαστηρίου, ὑπὸ πάντων καὶ τῶν ἐλαχίστων δύναται νὰ προσπελασθῇ καὶ τὰ πάντα αὐτοπροσώπως νὰ ἐρευνᾷ καὶ νὰ πληροφορῆται. Πολλάκις δὲ ἐν μεγάλαις ἑορταῖς καὶ ἐκτάκτοις περιστάσεσι, συῤῥέοντος πολλοῦ πλήθους ἐν Κετίγνῃ καὶ πρὸ τῆς πλατείας τῶν ἀνακτόρων, ἐξέρχεται ὁ ἡγεμὼν καὶ ἱστάμενος παρὰ δένδρον τι ὑπάρχον ἐν τῇ πλατείᾳ ἀποτείνει συμβουλὰς πρὸς τὸ περιστοιχοῦν αὐτὸν πλῆθος, ἐν εἴδει λογιδρίου, ὑπὸ τὴν ἑξῆς περίπου μορφήν· «Καίτοι πολλὰ ἐποιησάμεθα μέχρι τοῦδε, οὐδόλως ὅμως πρέπει νὰ ἐπαναπαυώμεθα ἐπὶ τούτοις, καθ' ὃ ἐλάχιστα ἀπέναντι τῶν ὑπολειπομένων ἡμῖν διαπράξαντες. Οὔτε πεπολιτισμένος, οὔτε εὐτυχής, οὔτε μέγας δύναται νὰ γείνῃ λαός τις, ἐὰν δὲν ἀναπτυχθῇ, ἐὰν δὲν ἠθικοποιηθῇ. . .» Κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, καθ' ἣν ἀκριβῶς ὥραν εἶχον φθάσει εἰς Κετίγνην, ὁ ἡγεμὼν, παρακολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν ἄλλων, διέταξε νὰ τοποθετηθῇ ἐν μεγάλῃ ἀποστάσει σημεῖόν τι πρὸς σκοποστοιχίαν. Ἀποτυχόντων δὲ πάντων τῶν περὶ αὐτὸν τοῦ σκοποῦ, ἔλαβε τέλος καὶ οὗτος τὸ ὅπλον καὶ ἐπιτυχέστατα ἔβαλε, καθ' ὃ πρῶτος σκοπευτὴς τῆς ἡγεμονίας. Μόνος δὲ διηυθέτησε κατόπιν παιγνίδιόν τι, σκοποστοιχίᾳ ὁμοιάζον, διὰ τοὺς παῖδας, τῷ ἐπιτυχόντι τῶν ὁποίων ἰδιοχείρως ἔδωκεν 80 φράγκα.

1. Ἡ πρώην ἡγεμονὶς Δάριγκα, θυγάτηρ πλουσίου Δαλματοῦ ἐκ Τεργέστης, γυνὴ δραστηριωτάτη, πεπροικισμένη διὰ πνεύματος ἀνεπτυγμένου, φιλοδόξου καὶ βαδιούργου, εἰσήγαγε τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐθιμοτυπίαν εἰς τὴν βάρβαρον ἔτι αὐλὴν τοῦ Μαυροβουνίου καὶ ἐφάνη χρησιμωτάτη τῷ συζύγῳ της πρὸς ἀπόκτησιν ξενικῶν συμπαθειῶν.

*
* *

Τὸ εἰσόδημα τοῦ Μαυροβουνίου ἐκ 500,000 περίπου φράγκων, προέρχεται ἐκ μικροῦ τινος φόρου ἐπὶ τῶν ποιμνίων, ἐπὶ τῶν γεωργησίμων γαιῶν, ἐπὶ χόρτου τινὸς χρησίμου εἰς βαφὴν καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως πωλουμένου ἅλατος. Φόροι τελωνιακοὶ οὐδόλως ὑπάρχουσι. Τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐσόδων δαπανᾶται πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων καὶ τῶν ἀναποφεύκτων δημοσίων ἀναγκῶν, τῶν μὲν πλείστων ὑπηρεσιῶν προσφερομένων δωρεὰν ἢ ἀμειβομένων διὰ μικροτάτου μισθοῦ, τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἀξιωματικῶν οὐδὲν λαμβανόντων πλὴν τῆς τροφῆς, καὶ ταύτης ὅταν εὑρίσκωνται ἐν ἐκστρατείᾳ, τῆς δὲ ἡγεμονικῆς ἐπιχορηγήσεως παρεχομένης ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας.

*
* *

Ἡ ἀνδρία τῶν Μαυροβουνίων εἶναι τῷ ὄντι ἀναμφισβήτητος καὶ ἀπαράμιλλος. Ἐν Κετίγνῃ εἶδον τὸν Μαυροβούνιον ὅστις κατὰ τὴν μεγάλην νίκην τοῦ Μεντσὶν ἐφόνευσεν ἰδίᾳ χειρὶ 17 Τούρκους.

Κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ὁ στρατὸς τῶν Μαυροβουνίων οὐδένα ἐλάμβανε μισθὸν καὶ ἐν μεγάλῃ λιτότητι διῆτᾶτο. Αἱ γυναῖκες παρηκολούθουν πάντοτε τὸν στρατὸν, φέρουσαι τὰ τρόφιμα, τὸ ὕδωρ καὶ τὰ πολεμοφόδια καὶ ἀποκομίζουσαι ἐπ' ὤμων τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τραυματίας. Πολλαὶ δ' αὐτῶν ἔλαβον καὶ μέρος εἰς τὰς μάχας καὶ πολλὰ νόστιμα ἐπεισόδια ἀναφέρονται, καθ' ἃ, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, αἱ γυναῖκες ἐκ τῶν χαρακωμάτων οὐχὶ λίαν ἁβρῶς προὐπηλακίζοντο μετὰ τῶν κατέναντι Τούρκων στρατιωτῶν.[1]

Ἀλλ' ἐὰν οἱ Μαυροβούνιοι ὡς στρατιῶται κέκτηνται μεγάλας ἀρετάς, δὲν ἐπιδεικνύουσιν ὅμως καὶ πάσας τὰς ἰδιότητας, ὅσαι συνήθως κοσμοῦσιν ἀνδρεῖον, ὀρεινὸν καὶ λιτὸν λαόν. Δὲν διακρίνονται ἐπὶ φιλοξενίᾳ καὶ ἀγαπῶσι πολὺ τὸ κέρδος, οὐδεμίαν δὲ περιποίησιν παρέχουσι δωρεὰν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐλαχίστην ὑπηρεσίαν ἀναμένουσι γενναῖον *μπαξίσι*. Κατερχόμενος ἐκ Καττάρου εἰς Κετίγνην, μετ' ἀπορίας καὶ λύπης εἶδον ὅτι ἅπασαι ἀνεξαιρέτως, καὶ αἱ καλῶς ἐνδεδυμέναι γυναῖκες, ἃς καθ' ὁδὸν ἀπήντησα, προσαγορευουσαί με ἐζήτουν συνάμα χρήματα. Ἐν γένει δὲ ἀπαντᾷ τις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κρυψίνοιαν, πανουργίαν καὶ πνεῦμα μεγάλης φιλοκερδείας, καίτοι ἄλλως ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ καὶ μόνος δύναταί τις νὰ διέλθῃ ὁλόκληρον τὸ Μαυροβούνιον. Οὐδὲ δύναται, φρονῶ, ν' ἀποδοθῇ τὸ πνεῦμα τοῦτο τῇ ἕνεκα τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων πενίᾳ, διότι τὰ εἰσρεύσαντα ξένα χρήματα, πολλὰ σχετικῶς πρὸς τὰς ὀλίγας ἀνάγκας, ἰσοβαροῦσι τὰ ἐκ τοῦ πολέμου κακά. Ἴσως ὅμως ἡ ὡς ἐκ τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων δίοδος πολλῶν ξένων καὶ ἰδίως τῶν Ῥώσσων, πολλὰ δαπανώντων χρήματα, διέφθειρεν ἐν μέρει τὸν τόπον.

Δὲν ἀπαντᾷ δέ τις παρὰ τῷ λαῷ τούτῳ καὶ ἰδιάζοντα ἐθνικὸν βίον καὶ ἐκ τῶν ὡραίων ἐκείνων ἐθίμων ἄτινα χαρακτηρίζουσι τοὺς ἀνατολικοὺς καὶ ἰδίως τοὺς ὀρεινοὺς λαούς. Καίτοι διῆλθον ἐν μέσῳ Μαυροβουνίων τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα, δὲν εἶδον οὔτε ἐθνικοὺς χορούς, οὔτε ἐθνικὰ ἄσματα καὶ μουσικὴν ἄκουσα. Ὅ,τι δ' ἀφορᾷ τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα, ὀχυρόνον δὲν εἶναι φανατικὸς, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπ' ἀδιαφορίας τινὸς κατέχεται. Οἱ ἄνδρες ἔχουσι τὸ ἦθος σοβαρὸν, περιπατοῦσι πάντοτε καὶ καπνίζουσιν αἰωνίως. Ἔχουσι τὴν μορφὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡραίαν καὶ κανονικὴν, ἀναστήματα ὑψηλὰ, σώματα νευρώδη καὶ παροιμιωδῶς ὠκεῖς πόδας. Μετ' εὐκινησίας ἀπεριγράπτου ὑπερπηδῶσι τοὺς ἀποτόμους βράχους των καὶ ἐπιχειροῦσι μακροτάτας πορείας. Ἡ ἐθνικὴ των ἐνδυμασία, ἣν πάντες ἀνεξαιρέτως φέρουσιν, εἶναι ὡραία, γραφικὴ, πολυτελὴς καὶ ἀνάλογος πρὸς τὸ ἡρωϊκὸν παράστημα αὐτῶν. Δύναταί τις ὅμως νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ καλλονὴ περιωρίσθη ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς ἄνδρας καὶ ὅτι ἐκεῖ ὡραῖον φῦλον εἶναι τὸ ἄρρεν. Δὲν ἀπαντᾷ τις μεταξὺ τῶν γυναικῶν οὔτε καλλονὴν κανονικὴν, οὔτε συμπαθεῖς καὶ θελκτικὰς φυσιογνωμίας. Μεταξὺ ὅμως τῶν ὁμοφύλων προσφύγων ἐξ Ἐρζεγοβίνης εἶδον πολλοὺς καὶ εὐγενεῖς τύπους πραγματικῆς καλλονῆς. Καὶ τὸ ἔνδυμα δὲ τῶν γυναικῶν δὲν εἶναι εὔμορφον ἢ χάριεν ὡς τὸ τῶν ἀνδρῶν. Ἀντὶ τοῦ ὡραίου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πέπλου, τοσαύτην περιάπτοντος χάριν τῇ γυναικὶ τῆς Ἀνατολῆς, αἱ μὲν δεσποινίδες φέρουσιν εἶδός τι ἀχάριτος πίλου ἢ σκούφου, αἱ δὲ δέσποιναι μικρόν τι κατὰ τὴν κορυφὴν μανδύλιον.

Ἴσως ὅμως, κατὰ τὴν ἄνισον ταύτην διανομὴν τῆς καλλονῆς, συντελεῖ καὶ ὁ πρόωρος γάμος καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ἐργασία εἰς ἣν εἶναι καταδεδικασμένη ἡ γυνή. Οἱ ἄνδρες οὐδεμίαν ἀπολύτως μετέρχονται ἐργασίαν. Ὁπλοφοροῦσι καὶ καπνίζουσι μόνον, ἐνῷ αἱ γυναῖκες ἀπαύστως ἐργάζονται καὶ τὰς κοπιωδεστέρας μετέρχονται ἐργασίας. Ὅτε ἐπρόκειτο ν' ἀναχωρήσω ἐκ Καττάρου διὰ Κετίγνην, ἐν μεγίστῃ εὑρέθην ἀμηχανίᾳ, ἀκούσας ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ εὕρω ἵππον ἢ ἡμίονον δυνάμενον νὰ μεταφέρῃ τὰ βαρύτατα κιβώτιά μου διὰ τοῦ λίαν ἀνωφεροῦς καὶ δυσβάτου ὄρους. Ἐξῆλθον ὅμως ἀμέσως τῆς

1. Περὶ τῆς Μαυροβουνίας γυναικὸς ἐδημοσιεύθη μακρὰ μελέτη ἐν τῷ Β' τόμῳ τῆς Ἑστίας, σελ. 712.

ἀμηχανίας, ἀκούσας ὅτι γυναῖκες Μαυροβούνιοι ἠδύναντο νὰ μεταφέρωσιν ἐπ' ὤμων ἐκ Καττάρου εἰς Κετίγνην, ἤτοι ἑπτάωρον διάστημα, ὅ,τι θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ μετενεχθῇ ἐφ' ἵππων ἢ ἡμιόνων. Ἐνώπιον παρομοίου θεάματος ὥκτειρα βεβαίως τὴν τύχην τῶν δυστυχῶν τούτων γυναικῶν, ἀλλ' ἠναγκάσθην μετ' ὀλίγον νὰ φιλοσοφήσω ἐπὶ τῶν διαφόρων περὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς γυναικὸς ἰδεῶν. Αἱ γυναῖκες, καίπερ λίαν νοήμονες καὶ μὴ διατελοῦσαι ἔτι ἐν ἀγίᾳ ἁπλότητι, ἀλλ' ἐννοοῦσαι τὰς ἀναπαύσεις κρείττονος τύχης καὶ ἄλλης ἀποστολῆς, δὲν φαίνονται δυστυχεῖς ἐπὶ τῇ παρούσῃ τύχῃ των. Ἐν συνειδήσει πιστεύουσιν ὅτι ὁ ἀνήρ, πολεμιστὴς καὶ μόνον, δὲν εἶναι προωρισμένος διὰ τοιαύτας ἐργασίας. Ἐπὶ ὑπαινιγμοῦ τινος, ὃν ἐτόλμησα νὰ ποιήσω ἐπὶ τοῦ προκειμένου, διήγειρα μειδίαμα εἰρωνίας ἐπὶ τῶν ἰδεῶν μου, ἐδόθη μοι δὲ ὡς ἀπάντησις ὅτι, τοῦ ἀνδρὸς ὄντος παρ' αὐταῖς ἀντικειμένου ἀγάπης, ἀφοσιώσεως καὶ σεβασμοῦ, πρέπει τὸ ἀντικείμενον τοῦτο νὰ τίθηται πάντοτε ὑψηλότερον τῆς γυναικός.

Ἀλλ' ἐντὸς τῆς οἰκίας καὶ ἐν τῷ οἰκογενειακῷ βίῳ πλήρης ἰσότης ὑπάρχει. Ὁ ἀνὴρ δὲν εἶναι δεσπότης καὶ κύριος τῆς γυναικός. Παρατηρεῖται καὶ ἐνταῦθα ἡ διαφορὰ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ἥτις διακρίνει τοὺς νοτίους Σλάβους ἀπὸ τῶν Ῥώσσων. Παρὰ τοῖς τελευταίοις τούτοις ἡ ἐλευθερία τῶν ἠθῶν εἶναι μεγάλη, ἡ ἐλευθερία τῆς γυναικὸς ἀπεριόριστος καὶ βλέπει τις τοὺς ἄνδρας πανταχοῦ μετὰ τῶν γυναικῶν εἰς τοὺς περιπάτους, τὰς διασκεδάσεις καὶ τὰ οἰνοπωλεῖα. Ἐνταῦθα ἀπ' ἐναντίας καὶ ὁ μᾶλλον ἀνεπτυγμένος τῶν Μαυροβουνίων οὐδέποτε ἐξέρχεται μετὰ τῆς συζύγου του, ἀνάξιον τοῦ ἀνδρὸς τὸ τοιοῦτον θεωρῶν. Οὐχ ἧττον αἱ γυναῖκες ἐξέρχονται μόναι καὶ ἀνεπιτήρητοι καὶ εὑρίσκει τις παρ' ἁπάσαις τὸ εὐπροσήγορον καὶ εὐπρόσιτον τῆς σλαβικῆς φυλῆς, τὸ θάρρος μεθ' οὗ πλησιάζουσι τοὺς ξένους, καὶ τὴν ἔλλειψιν πάσης σεμνοτυφίας. Ἀλλὰ τὰ ἤθη, παρ' ἀμφοτέροις τοῖς φύλοις, δὲν εὑρίσκονται δυστυχῶς ἐν τῇ ἁγνότητι καὶ σεμνότητι ἐκείνῃ, ἥτις χαρακτηρίζει τοὺς ἐν τῇ ἀμορφώτῳ ἔτι κοινωνικῇ καταστάσει εὑρισκομένους καὶ ὀρεινοὺς μάλιστα λαούς.[1]

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Τὰ πλεῖστα τῶν μηρυκαζόντων ζώων εἶναι γνωστὰ τοῖς πᾶσιν, οἷον ὁ βοῦς, ἡ ἀγελάς, ἡ αἶξ, τὸ πρόβατον, ἡ ἔλαφος ἡ κοινή, ἡ ἔλαφος ἡ πλατύκερως, ἡ πρόξ, ἡ ὀρεινὴ αἶξ, ἡ καμηλοπάρδαλις, ἡ ἀντιλόπη, ἡ δορκὰς (κ. ζαρκάδι) κτλ.; πάντα ζῷα ἀβλαβῆ, ἀθῷα καὶ δειλά, παρὰ τοῖς ὁποίοις ὅμως ἡ μητρικὴ ἀγάπη ἀναπτύσσει θάρρος καὶ τόλμην. Ἐπὶ παραδείγματος ἡ φύσει ἀδύνατος καὶ δειλὴ ἔλαφος γενναίως ἀνθίσταται κατὰ τοῦ ἀπειλοῦντος τὰ τέκνα αὐτῆς κινδύνου.

Ἡ ἀγελάς, τοῦτο τὸ ἀγαθοποιὸν τῶν ἀγρῶν ζῷον, αὐτὴ ἡ τροφὸς πολλῶν ἐξ ἡμῶν, εἶναι μήτηρ φιλοστοργοτάτη καὶ τὰ μάλιστα ἀξία λόγου. Μετὰ τρυφερότητος καὶ συγκινήσεως τείνουσα τοὺς μεγάλους αὐτῆς ὀφθαλμοὺς ἀτενίζει τὸ νεογέννητον αὐτῆς τέκνον, τὸ ὁποῖον θαυμάζουσα λείχει, ἀναλείχει, λείχει ἀδιακόπως μέχρις οὗ ἀναγνωρισθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Ἀγαπῶνται ἀμοιβαίως, καὶ ἡ ἀνάγκη εἴτε ἡ εὐγνωμοσύνη ῥίπτουσι δεσμὸν ἑνοῦντα τὴν μητέρα πρὸς τὸ τέκνον καὶ τὸ τέκνον πρὸς τὴν μητέρα.

Δυστυχῶς ὅμως ἑνωρὶς ὁ ἀμοιβαῖος οὗτος ἔρως ὑποβάλλεται εἰς σκληρὰν δοκιμασίαν· τὰ χρήματα, ὁ συνήθης οὗτος δεσμὸς τῶν καρδιῶν, γίνονται ἐνταῦθα αἰτία χωρισμοῦ. Μετὰ τέσσαρας ἢ πέντε ἑβδομάδας ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ τὸ μοσχάριον καθίσταται ὥριμον πρὸς τροφήν· ὁ κύριός του πολλάκις ἦλθεν ἄχρι τοῦδε εἰς διαπραγματεύσεις περὶ τῆς ἀξίας του, τῆς ὁποίας ἐπὶ τέλους ὁρισθείσης προσέρχεται ὁ ἄσπλαγχνος κρεωπώλης ἀφαιρῶν ἀπὸ τοῦ τρυφεροῦ βλέμματος τῆς μητρὸς τὸ τέκνον. Ὁ βίαιος δ' οὗτος ἀποχωρισμὸς τοσαύτην προξενεῖ λύπην, ὥστε ὑπάρχουσι παραδείγματα ἀγελάδων, αἵτινες ἀπέθανον ἐκ ταύτης. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁρπαγῆς ἡ ἀγελὰς ἀδιακόπως μυκᾶται, καταλαμβάνεται ὑπὸ ταραχῆς καὶ ἀνησυχίας, οὐδὲν δὲ ἰσχύει νὰ καταπραύνῃ αὐτήν. Τί νὰ πράξῃ! ἡ ἄλυσις διὰ τῆς ὁποίας εἶναι δεδεμένη περιορίζει τὴν μητρικήν αὐτῆς στοργήν, καὶ ἐμποδίζει ν' ἀντισταθῇ κατὰ τοῦ ἅρπαγος. Οὐδὲν λοιπὸν τὸ θαυμαζόν, ἂν ἡ λύπη κατατρώγει τὰ σπλάγχνα της.

Οἱ ταῦροι, αἱ ἀγελάδες, οἱ βόες, ὅταν νέμωνται ἐλεύθεροι ἐν τοῖς ἀγροῖς, παρουσιαζομένου κινδύνου, σχηματίζουσι κύκλον, ἐν τῷ ὁποίῳ περικλείουσι τὰ νεογνά· σταθερῷ δὲ ποδὶ ἀναμένουσι προτείνοντες τὰ κέρατα τὸν κατ' αὐτῶν προχωροῦντα ἐχθρόν. Ἐνίοτε συμβαίνουσι δυσάρεστα εἰς τοὺς ἀνοήτους κυνηγούς, τοὺς ἀφίνοντας τοὺς κύνας νὰ προχωρῶσιν εἰς τὸ μέσον ἀγέλης μοσχαρίων· διότι οὕτως αἱ ἀγελάδες ἐξεργιζόμεναι ὁρμῶσι κατὰ τῶν κυνῶν καὶ καταδιώκουσιν, οὐαὶ δὲ τῷ κυνηγῷ, τὸν ὁποῖον θ' ἀπαντήσωσι· δὲν δύναται νὰ διαφύγῃ τὴν ὀργήν των εἰμὴ κρυπτόμενος εἰς μέρος ἀσφαλές· δύναται δὲ ἐὰν ἔχῃ ἀρκοῦντα χρόνον, νὰ προφυλαχθῇ ἐπίσης ἐκ τῆς προσβολῆς ἐὰν ἁρπάσῃ μοσχάριον, καὶ ῥίψῃ κατὰ γῆς, ἔπειτα δὲ δέσῃ τοὺς δύο τῶν ποδῶν του διὰ μανδυλίου ἢ σχοινίου ὥστε νὰ μὴ δύνωνται νὰ βαδίσῃ, διότι τότε ἡ καταδιώκουσα ἀγελὰς σπεύδουσα νὰ περιποιηθῇ τὸ χαμαὶ κείμενον μοσχάριόν της, ἐγκαταλείπει τὸν κυνηγόν.

Γνωστὴ τοῖς πᾶσιν εἶναι καὶ ἡ μητρικὴ στοργὴ τῶν προβατίνων· διὸ καὶ οἱ ποιμένες, ὅταν ἴδωσί τινα τούτων παραμελοῦσαν τὸ ἀρτιγενὲς τέκνον της, συμπεραίνουσιν ὅτι ἡ μήτηρ ὁσονοῦπω θέλει ἀποθάνει. Εἶδον δὲ πρόβατα, ἅτινα κατὰ τὴν καλὴν ἢ κακὴν κατάστασιν τῶν τέκνων των παρεῖχον τούτοις καὶ ἀνάλογον μητρικὴν φροντίδα.

Αἱ αἶγες ὡσαύτως τὰ μάλιστα ἀγαπῶσι τὰ αἰγίδια των· εἶναι δὲ τόσῳ καλαὶ τροφοί, ὥστε οἱ ἄνθρωποι μεταχειρίζονται αὐτάς, ὅπως γαλουχῶσι ζῷα μεγαλήτερα. Νεαρὸς ἵππος γαλαθηνὸς ἀπωλέσας τὴν μητέρα αὐτοῦ ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν ἐπιμέλειαν αἰγός, ἣν ἔθετον ἐπὶ βαρελίου, ὅπως ὁ ἵππος δύναται ἀνετώτερον νὰ θηλάζῃ. Τὸ θετὸν τοῦτο τέκνον τῆς αἰγὸς ἠκολούθει αὐτῇ εἰς τοὺς ἀγρούς, αὕτη δὲ ἐπηγρύπνει ἐπ' αὐτοῦ μετὰ τρυφερωτάτης μερίμνης καὶ διὰ φριμαγμῶν ἐκάλει ὁσάκις ἀπεμακρύνετο.

Ὑπάρχουσι παραδείγματα αἰγῶν, αἵτινες ἔθρεψαν γαλουχήσασαι βρέφη καὶ ἀνεζήτουν μάλιστα ταῦτα κατὰ τὰς ὥρας τῆς θηλάσεως μεθ' ὑπομονῆς ἀξιοπεριέργου ἱστάμεναι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θηλασμοῦ.—Οἰκογένειά τις οἰκήσασα ἐν ἐξοχῇ, εἶχε παραλάβει αἶγα πρὸς διατροφὴν βρέφους. Κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ καθ' ἣν ἔμελλε νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν πόλιν ἐπώλησεν αὐτήν· ἀλλὰ περὶ τὸ ἑσπέρας ὅτε ἡ ἄμαξα εἶχε φθάσει εἰς τὴν πόλιν τὸ τέκνον ἤρξατο κλαῖον, διότι ἦτο ἡ ὥρα καθ' ἣν συνείθιζε νὰ θηλάζῃ. Ἄ, εἶπεν ἡ μήτηρ, ἐὰν δὲν εἴχαμεν πωλήσει τὴν Φανώ! (οὕτως εἶχον ὀνομάσει τὴν αἶγα). Αἴφνης ὅμως ὅτε ἡ ἄμαξα ἔστη ἤκουσαν φρίμαγμα αἰγός· ἦτο ἡ Φανώ, ἥτις λαθοῦσα τὴν προσοχὴν τοῦ ἀγοραστοῦ της, ἔτρεχεν ὄπισθεν τῆς ἁμάξης καὶ ἔστη πρὸ τῆς θυρίδος αὐτῆς ὅταν οἱ πρῶτοι αὐτῆς κύριοι κατήρχοντο.

Τίς ἦτο εὐτυχέστερος, λέγει ὁ διδάκτωρ Φραγκλῖνος, ὁ τοῦτο διηγούμενος, τὸ τέκνον ὅπερ ἀνεῦρε τὴν τροφόν του ἢ ἡ τροφὸς ἡ ἀνευροῦσα τὸ τέκνον;

* * *

Οὐχὶ ἀτόπως θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι τὰ σαρκοφάγα, τὰ ἐκ κρέατος τρεφόμενα, ὡς καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν δηλοῖ, εἶναι ἀγριώτερα τῶν μυρηκαζόντων, καὶ ἧττον ἐπιδεκτικὰ μητρικῆς ἀγάπης. Πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ παραδεχθῶσιν ὑφισταμένην σχέσιν μεταξὺ τῆς τροφῆς τῶν ζώων καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει κανὼν ἄνευ ἐξαιρέσεως· τοὐναντίον γινώσκομεν, ὅτι τὰ μυρηκάζοντα ἐν τῇ ὡρίμῳ αὐτῶν ἡλικίᾳ, κυρίως δὲ τὰ ἄρρενα αὐτῶν, εἶναι ἐνίοτε ἀγροικότερα, ἀγριώτερα καὶ βᾶλλον ἀναίσθητα πρὸς τὰς παρεχομένας αὐτοῖς εὐεργεσίας· διότι μόλις ἀναγνωρίζουσι καὶ οὐδεμίαν στοργὴν αἰσθάνονται πρὸς τὸν τρέφοντα αὐτὰ καὶ περιποιούμενον. Τοὐναντίον δὲ βλάπτουσιν αὐτὸν καὶ προσβάλλουσιν ἅμα παύσῃ ἐκφοβίζων αὐτά.

Ἡ τίγρις, ὁ λέων, ἡ ὕαινα, ζῷα σαρκοφάγα, αἰσθάνονται ἐν τούτοις τὴν εὐεργεσίαν, ἀναγνωρίζουσι τὸν περιθάλποντα αὐτὰ καὶ ἀληθῶς ἀγαπῶσιν. Ἀπειράκις εἰς τὴν φαινομένην ἠπιότητα χορτοφάγου ζῴου, παρηκολούθησε πρᾶξις κτηνώδης· ἐν τούτοις εἰς τὰ σαρκοφάγα αἱ ἀγαθαὶ ἢ κακαὶ διαθέσεις προμηνύονται δι' ἐξωτερικῶν σημείων, ἅτινα οὐδέποτε ἀπατῶσιν. Ἂν προτίθεται τὸ σαρκοφάγον νὰ βλάψῃ ἢ ἐὰν κατέχεται ὑπὸ ἀγαθῶν αἰσθημάτων προδίδει διὰ τοῦ βλέμματος καὶ τῶν κινήσεων τὰς διαθέσεις του.

Τὸ εἶδος τοῦ βίου τῶν σαρκοφάγων ἐπιβάλλει εἴς τε τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλεα μείζονα δραστηριότητα καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐργασίαν· διότι ἐν ἀρχῇ τὰ νεογνά των δὲν δύνανται ἀφ' ἑαυτῶν νὰ τραφῶσι διὰ λείας. Ἡ τίγρις,, ἡ ἄρκτος, ἡ λύκαινα κατ' ἀνάγκην ἀναζητοῦσαι τροφὴν βοηθοῦνται ὑπὸ τοῦ ἄρρενος. Ἠλὴν τούτου δὲ τὰ τέκνα τῶν σαρκοφάγων, ἐξαιρέσει τῶν τοῦ λέοντος, γεννῶνται τυφλά, καὶ παρέρχεται χρόνος μέχρι τῆς τελείας αὐτῶν ὀργανώσεως· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἡ θηλεῖα ἀνατρέφει αὐτά, συνοδεύει καὶ προστατεύει. Ὑπάρχουσι ζῷα, ἅτινα κινδύνου παρασταθέντος φέρουσι μακρὰν διὰ τῶν ποδῶν ἢ ἐπὶ τῆς ῥάχεως τὰ μικρά των, τὸ πλεῖστον δὲ λαμβάνουσιν αὐτὰ διὰ τῶν ὀδόντων. Τὸ τοιοῦτον μαρτυρεῖ βεβαίως θερμὸν μητρικὸν ἔρωτα καὶ παραδείγματα ὑπάρχουσιν ἄπειρα, ὧν παραθέτομέν τινα ἐκ τοῦ κυνός.

Ὁ κύων κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ σώματος ἀνήκει εἰς τὸ γένος τῶν λύκων, καὶ ὅμως ὁ βίος ἀμφοτέρων τῶν ζώων τούτων εἶναι πάντα διάφορος.

Ὁ λύκος διατρίβει εἰς τὰ δάση, ὁ δὲ κύων μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων· ἐκεῖνος διάγει βίον μονήρη καὶ ἄγριον, οὗτος συναγελαστικὸν καὶ κατοικίδιον. Οὐδὲν ζῷον ὁμοιάζει τῷ λύκῳ κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὰ ὄργανα ὅσον ὁ κύων, οὐδὲν δὲ διαφέρει πλειότερον τὰς κλίσεις, τὸ ἦθος καὶ τὴν νοημοσύνην. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει τὴν ἐπίδρασιν τῶν τοπικῶν καὶ ἠθικῶν περιστάσεων ἐπὶ τῶν ζώων. Μετὰ τῶν ἀνθρώπων ὁ κύων βιώσας ἀπέβαλε τὸ τραχὺ τοῦ ἤθους, ἐξευγενίσθη, ἐξεπολιτίσθη, κατέστη πρόθυμος, εὐπειθής, ταπεινότατος τέλος ὑπηρέτης. Καί τοι δὲ μετὰ τῶν ἀνθρώπων τοιοῦτος ἀποβαίνει ὁ κύων, οὐχ ἧττον φύσεως τυχὼν ἀγαθῆς, περιβάλλει τὰς ἐμφύτους αὐτῷ κλίσεις ὑπὸ ἐλλόγου αἰσθήματος ὅπερ ὠθεῖ πολλάκις αὐτὸν μέχρις ἡρωϊσμοῦ, κυρίως δὲ ὅταν πρόκηται νὰ διατηρήσῃ τὸ γένος του καὶ νὰ περιθάλψῃ τὰ τέκνα του.

Παραδείγματα ἄπειρα ἠδύνατό τις ν' ἀναφέρῃ, ἀλλ' ἀρκούμεθα εἰς τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Βεχστάϊν. Ποιμήν τις τοῦ Βαλτερχάους παρακολουθούμενος ὑπὸ τῆς κυνὸς αὐτοῦ, ἐπορεύθη 20 λεύγας μακρὰν τοῦ χωρίου του πρὸς ἀγορὰν προ-

1. Ἐκταχ. ἐκ μακρᾶς διατριβῆς, δημοσιευθείσης ἐν γάτος ἐν τῇ Ἡμέρᾳ ὑπὸ τοῦ ἐν Σοφίᾳ προξένου τῆς Ἑλλάδος κ. Ε. Σ. Μαυρομμάτου.

βάτων ἐκ τινος ἀγορᾶς. Ὅταν ὅμως ἔρθασεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἡ κύων ἔγγυος οὖσα ἐγέννησε ἐκεῖ ποῦ, ὁ δὲ ποιμὴν εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐγκαταλίπῃ αὐτὴν, ἐπιγόμενος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια. Ἐν τούτοις παρελθουσῶν 37 ὡρῶν ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς του, εὗρε πρὸ τῆς θύρας τοῦ οἴκου του τὴν κύνα μετὰ τῶν 7 σκυλάκων. Τὸ φιλόστοργον ἐκεῖνο ζῷον ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐκόμισεν ἀνὰ ἓν τὰ τέκνα αὐτοῦ εἰς τὴν διαμονὴν τοῦ κυρίου του, διανύσαν δεκατετράκις τὸ διάστημα τῶν 20 λευγῶν.

Ὁ διδάκτωρ Blatin ἐν τῷ συγγράμματί του τῷ ἐπιγραφομένῳ «Σκληρότητες τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰ ζῷα» ἀναφέρει παρόμοιον τῷ ἀνωτέρω γεγονός.

Ἀμαξηλάτης τις εἶχε καλὴν τινα κύνα, ἥτις πάντοτε παρηκολούθει αὐτῷ ἐρχομένῳ ἐκ τοῦ χωρίου του Beaumes εἰς Αὐρηλίαν, φυλάττουσα νύκτα καὶ ἡμέραν τὴν ἅμαξαν. Πρωΐαν τινα κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ἡ κύων ἐγέννησεν ἔν τινι γωνίᾳ αὐλῆς ξενοδοχείου ἐν Aubigny· ὁ κύριός της ἦτο ἀπών· ἐν ἀπορίᾳ δὲ περιέστη ὅτε ἐπανελθὼν δὲν εὗρε τὴν κύνα φυλάττουσαν τὴν ἅμαξαν. Ἐκάλεσεν αὐτὴν ἐπανειλημμένως, τὸ δὲ δυστυχὲς ζῷον ἔτι ἐκ τοῦ τοκετοῦ πάσχον ἔφθασε συρόμενον εἰς τοὺς πόδας τοῦ κυρίου του, ὁ ὁποῖος θωπεύσας αὐτὴν παρηκολούθησεν εἰς τὴν νέαν οἰκογένειάν της· ὕστερον δὲ ἐσύστησεν εἰς τὴν ξενοδόχον νὰ περιποιηθῇ αὐτὴν καὶ ἀνεχώρησε προτιθέμενος νὰ ἔλθῃ νὰ παραλάβῃ αὐτὴν τε καὶ τοὺς σκύλλακας ἐν θερμοτέρῳ καιρῷ. Ἀφικόμενος εἰς τὸ χωρίον Beaumes περὶ τὴν ἑσπέραν, ἀποζευγνύει τοὺς ἵππους του, γευματίζει καὶ κατακλίνεται εἰς ὕπνον. Τὴν πρωΐαν ἐγερθεὶς ἅμα τῇ αὐγῇ, ἔκπληκτος παρετήρησε παρὰ τῇ θύρᾳ τοῦ σταύλου ἐπὶ σωροῦ ἀχύρων τὴν κύνα του καὶ τοὺς τέσσαρας νεογεννήτους σκύλακας· καὶ τούτους μὲν ὑγιεῖς καὶ εὐθύμους, ἐκείνην ὅμως καταβεβλημένην, χαῦνον, καθημαγμένους ἔχουσαν τοὺς πόδας, τὸ βλέμμα θνῆσκον καὶ ἐναλλὰξ ῥίπτουσαν τοῦτο ἐπί τε τῶν τέκνων της καὶ τοῦ κυρίου της. Τετράκις εἶχε διανύσει εἰς ἄνοδον καὶ κάθοδον τὴν ἀπὸ τοῦ Aubigny μέχρι Beaumes ὁδὸν, δηλαδὴ ἀπόστασιν 40 ὡρῶν! Τὸ ἑσπέρας ἐκεῖνο τὸ ταλαίπωρον ζῷον καταβληθὲν ὑπὸ τοῦ καμάτου τῆς ὁδοιπορίας ἐτελεύτησεν.

Ὁ Ἀνδριανὸς Λεονάρδος, συγγραφεὺς πραγματείας περὶ ἀνατροφῆς κυνὸς, διατείνεται ὅτι ὁ κύων δὲν ἀγαπᾷ τὸν κύριόν του, καὶ ὅτι θεωρεῖ αὐτὸν μόνον ὡς ὄργανον τῆς συντηρήσεως. «Ἀναμφιβόλως, λέγει, ὁ κύων λείχων τὴν χεῖρα τοῦ κυρίου του ὁρμᾶται ὑπὸ φόβου καὶ οὐχὶ ὑπὸ ἀγάπης, ἡμεῖς δὲ τὴν πρᾶξιν ταύτην θεωροῦμεν ὡς δεῖγμα εὐγνωμοσύνης. Τὸ ἔμφυτον πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συντήρησιν, εἶναι τὸ μόνον ἐλατήριον τὸ κινοῦν αὐτόν· λυποῦμαι δὲ διότι ταῦτα γράφων ἀντιτάσσομαι πρὸς τὴν τόσον ἀρεστὴν καὶ κοινῶς ἐπικρατοῦσαν δόξαν περὶ τῆς ἐνυπαρχούσης τῷ κυνὶ εὐαισθησίας.»

Τὸ ἔμφυτον τῆς ἰδίας συντηρήσεως εἶναι τὸ πρῶτον τῶν ἐλατηρίων παρά τε τοῖς ζῴοις καὶ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ. Ἡ παρατηρουμένη δὲ φιλοστοργία τῶν ζῴων πρὸς τὰ τέκνα των δὲν εἶναι μόνον ἀποτέλεσμα τῆς ἐμφύτου ὁρμῆς ἀλλὰ καὶ τῆς νοημοσύνης αὐτῶν. Διὸ τὸ ἔμφυτον τῶν ζῴων πρὸς τὴν ἰδίαν συντήρησιν εἰς τὰς διαφόρους αὐτῶν οἰκογενείας συνοδεύεται καὶ ὑπὸ ἐκδηλώσεων διαφόρων καὶ αἰσθημάτων ἐνθέρμων ἐπὶ τοσοῦτον ἐντελεστέρων εἰς τὰ κατὰ μέρος ζῷα, ὅσον αἱ διανοητικαὶ αὐτῶν δυνάμεις εἶναι μᾶλλον ἀνεπτυγμέναι.

Παρὰ τοῖς μαστοφόροις τὰ αἰσθήματα εἶναι ἐμφαντικώτερα, ἢ παρὰ τοῖς ἰχθύσι καὶ ἑρπετοῖς, στεροῦνται δὲ παντελῶς τούτων τὰ μαλάκια καὶ τὰ ἀστερειδῆ.

Παρὰ τοῖς μαστοφόροις ὡσαύτως ἡ φιλοστοργία προσκολλᾷ ἐγγύτερον τὴν μητέρα πρὸς τὰ τέκνα καὶ ταῦτα πρὸς τὴν μητέρα, ἢ τὸν πατέρα πρὸς τὰ τέκνα καὶ τἀνάπαλιν. Ἐπειδὴ δὲ ὡς εἴπομεν ἡ μέριμνα καὶ ἡ στοργὴ τῶν μητέρων δὲν προκύπτει μόνον ἐκ τῆς ἐμφύτου ὁρμῆς, ἀλλὰ εἶναι καὶ προϊὸν σκέψεως, ἐκλιπόντος τοῦ ἑνὸς, ἐξασθενεῖ καὶ συνεκλίπει καὶ τὸ ἕτερον. Εἰς τὰ ἀνωτέρω παρατεθέντα παραδείγματα τῆς μητρικῆς ἀγάπης δὲν διαβλέπομεν μόνον ἔμφυτον ὁρμὴν ἀλλὰ καὶ σκέψιν καὶ ἀφοσίωσιν συνυπάρχουσαν. Ἐκδηλώσεις θαυμασίας ἐμφύτου ὁρμῆς, νοήσεως καὶ αἰσθημάτων.

Οὕτω μετὰ τοῦ Βυφφῶνος δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι «ὡς πρὸς τὴν ἀγχίνοιαν, τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὡς πρὸς τὰς ἐμφύτους ὁρμὰς, αἵτινες διὰ τῆς διανοίας καθιστῶνται οὕτως εἰπεῖν ἀρεταί, ὁ κύων ἐν πᾶσι τοῖς ζῴοις εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς φύσεως δημιουργημάτων.»

Ἡ Βρεταννικὴ Ἐπιθεώρησις ἐδημοσίευσεν, ὡς πρὸς τὴν μητρικὴν στοργὴν τῆς ἄρκτου, συγκινητικωτάτην διήγησιν, ἥτις ἐλπίζω ὅτι θὰ διασκεδάσῃ τὴν πρόληψιν ἣν πολλοὶ ἔχουσι περὶ τῆς φύσεως τῆς ἐξαιρέτου ταύτης μητρός.

«Τὸ πλήρωμα τοῦ Σκελετοῦ, πλοίου, ὅπερ ἐπεφορτίσθη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα νὰ ἐρευνήσῃ τὸν βόρειον πόλον, κατελήφθη δὲ ὑπὸ τῶν πάγων, ὑπῆρξε μάρτυς τοῦ ἑπομένου γεγονότος. Πρωΐαν τινα ὁ σκοπὸς τοῦ μεγάλου ἱστοῦ ἀνήγγειλε τὴν προσέγγισιν τριῶν ἄρκτων, ἃς προσείλκυσεν ἐκεῖ ἡ ὀσμὴ τοῦ λίπους θαλασσίου ἵππου φονευθέντος πρό τινων ἡμερῶν, ὅπερ ἀναφθὲν ἔκαιεν ἐπὶ τοῦ πάγου. Αἱ τρεῖς ἄρκτοι, ὧν ἡ μία ἦτο μήτηρ, αἱ ἕτεραι δὲ δύο ἀρκτύλοι ἰσομεγέθεις σχεδὸν πρὸς τὴν μητέρα, ἔδραμον πρὸ τὸ πῦρ καὶ ἁρπάσασαι τὰς σάρκας τοῦ ἵππου τὰς μήπω καταναλωθείσας ὑπὸ τοῦ πυ-

ρὸς, κατεβρόχθιζον. Οἱ ναῦται ἐκ τοῦ καταχρώματος ἔρριψαν ἐπὶ τῶν πάγων μεγάλα τεμάχια κρέατος θαλασσίου ἵππου, ἅτινα εἶχον ἐναπομείνει. Ἡ ἄρκτος σπεύδουσα συνήθροιζε ταῦτα καὶ τὰ κατέθετεν ἐνώπιον τῶν τέκνων της, φροντίζουσα καὶ περὶ τῆς διανομῆς.

»Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν πλήρης ἐμπιστοσύνης ἡ μήτηρ ἥρπαζε καὶ τὸ τελευταῖον τεμάχιον οἱ ναῦται πυροβολήσαντες ἔρριψαν νεκροὺς τοὺς ἀρκτύλους, τὴν δὲ μητέρα ἐπλήγωσαν.

»Τότε παρέστη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πληρώματος θέαμα, ὅπερ προὐκάλεσε τὰ δάκρυα τῶν θεωμένων. Ἡ δυστυχὴς ἄρκτος διὰ τρυφεροτάτου τρόπου περὶ τὰ ἐκπνέοντα αὐτῆς τέκνα ἐπεδείκνυε τὴν πρὸς αὐτὰ στοργήν. Καίπερ βαρέως πληγωμένη καὶ μόλις δυναμένη νὰ συρθῇ μέχρι τοῦ μέρους, ἔνθα τὰ τέκνα ἐκτάδην ἔκειντο, οὐχ ἧττον ἐκόμισε τὸ τελευταῖον τεμάχιον τοῦ κρέατος, ὅπερ εἶχεν ἔλθει νὰ παραλάβῃ, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ πρότερον, ὕστερον ἔσχισεν αὐτὸ εἰς μερίδας καὶ τὸ ἔθεσεν ἐνώπιον τῶν τέκνων της. Ὅταν δὲ παρετήρησεν ὅτι δὲν ἔτρωγον, ἔθεσε τὸν ἕνα τῶν ποδῶν της ἐπὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τὸν ἕτερον ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἀρκτύλου, προσπαθοῦσα ν' ἀνεγείρῃ αὐτούς, συγχρόνως ἐκβάλουσα πένθιμα βρυχήματα. Ἀφοῦ ἐνόησεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ μετακινήσῃ αὐτοὺς ἀνεχώρησεν, ἀλλὰ μετά τινας βηματισμοὺς ἐπανῆλθε λυπηρῶς βρυχωμένη, ἐπλησίασε τὰ τέκνα της, ἐστράφη περὶ αὐτὰ ὀσφραινομένη, καὶ ἤρξατο λείχουσα τὰς πληγάς των· εἶτα δὲ ἀπεμακρύνθη καὶ δεύτερον, ἀλλ' εἰς ἀπόστασίν τινα προχωρήσασα ἐπανέκαμψεν, ὡσεὶ καλοῦσα τὰ μικρά της ν' ἀκολουθήσωσιν, ἀλλ' εἰς μάτην. Τέλος μεθ' ὅλας τὰς ἀποδείξεις ἀνεκφράστου φιλοστοργίας, ἐναλλὰξ διὰ τῶν ποδῶν της θωπεύουσα αὐτὰ, κατανοήσασα ὅτι ταῦτα ἦσαν ψυχρὰ καὶ ἄψυχα, ὕψωσε τὴν κεφαλήν της πρὸς τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ καὶ κατηύθυνε βρυχηθμοὺς ἀρᾶς κατὰ τῶν φονέων τῶν τέκνων της. Οἱ ἐν τῷ πλοίῳ τότε ἐξεκένωσαν κατ' αὐτῆς τὰ πυροβόλα των, οὕτω δὲ ἡ δυστυχὴς μήτηρ ἔπεσε μεταξὺ τῶν τέκνων της καὶ ἐξέπνευσε λείχουσα τὰς πληγάς των.»

Ernest Ménault.

ΚΑΜΠΑΝΙΤΑΙ ΟΙΝΟΙ

Ἐκ τῶν γαλλικῶν οἴνων ὁ μάλιστα πάντων τιμώμενος ὑπὸ τῶν ξένων εἶνε ὁ καμπανίτης, ὁ ζωηρότατος, ὁ πλεῖστον ἀφρίζων καὶ οὕτως εἰπεῖν ὁ πνευματωδέστατος τῶν οἴνων ἢ, κατὰ τὴν ἐμβριθῆ ἀπόφανσιν τῆς ἐν Παρισίοις Ἰατρικῆς Σχολῆς, ὁ ὠφελιμώτατος καὶ ἄριστος.

Δύο μόνον δῆμοι τῆς Γαλλίας ἔχουσι τὸ προνόμιον τῆς παραγωγῆς τοῦ ἐξαιρέτου τούτου οἴνου, τὸ *ὄρος τῶν Ῥεήμων* (Σιλλερύ), ὀλίγον ἀπέχον τῆς ἀπὸ Παρισίων εἰς Στρασβοῦργον ὁδοῦ, καὶ ὁ *ποταμὸς Μάρνος* (Ἀΐ), παρὰ τοὺς λόφους τοῦ ὁποίου διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος. Ἐν τοῖς δύο τούτοις δήμοις ἡ ἄμπελος πωλεῖται τρισχίλια φράγκα τὸ στρέμμα.

Καὶ ἡ τύχη αὕτη εἶνε χθεσινή. Ναὶ μὲν διηγοῦνται ὅτι ὁ Βενσεσλᾶς,[1] τὸν ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τὸν κατ' ἐξοχὴν οἰνόφλυγα αὐτοκράτορα, διότι οἱ ὑπουργοί του τὸν εὕρισκον συχνότερον ὑπὸ τὴν τράπεζαν ἢ ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ οἱ ὑπήκοοί του τέλος τὸν ἐγκατέλιπον ἐκεῖ ὑποκάτω, κατέλυε γενναίως τὸν οἶνον τῆς Καμπανίας, καὶ Φίλιππος ὁ δοὺξ τῆς Βουργουνδίας,[2] ὅστις ὑπέγραφεν εὐθύμως τὰ διατάγματά του «Φίλιππος ὁ δοὺξ τῶν καλῶν οἴνων», καί τοι εἶχεν οἴνους ἐξαιρέτους βουργουνδίους, ὅμως ἐκόσμει πάντοτε τὴν τράπεζάν του ὁ οἶνος τοῦ Σιλλερύ. Ἀλλ' ὅμως τὴν ΙΔ' μόνον ἑκατονταετηρίδα ἐθεμελιώθη βεβαίως ἡ ὑπόληψις τοῦ καμπανίτου. Φραγκίσκος ὁ Α' (1494—1547), ὁ καὶ *πατὴρ τῶν γραμμάτων* ἐπικαλούμενος, Ἑρρίκος ὁ Δ' (1553—1610), ὁ ἐπικληθεὶς *μέγας*, *ἀνακαινιστὴς τῆς Γαλλίας* καὶ *ἀγαθὸς Ἑρρίκος*, δολοφονηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ῥαβαλιὰκ, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ πάπας Λέων ὁ Γ' (1475—1521) Ἰωάννης ὁ ἐκ Μεδίκων, οὗ ὁ αἰὼν ἐπωνομάσθη ἐξ αὐτοῦ *Αἰὼν Λέοντος τοῦ Γ'*, καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι, ἐρασταὶ παντὸς ὅ τι καλὸν καὶ ἀγαθὸν, ἐζήτησαν καὶ ἀπέκτησαν ἀμπέλους ἐν Καμπανίᾳ. Τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα αἱ τοιαῦται ἄμπελοι ἔγειναν τοῦ συρμοῦ. Βενεδικτίνός τις δὸν Περινιὼν ἐκαλλιέργησε τόσον ἐπιτυχῶς τὴν ἄμπελον τοῦ ἐν Ὠθιλλέρῃ μοναστηρίου, ὥστε κατέστη τὸ μέρος τοῦτο μία τῶν καλλίστων πηγῶν τοῦ καλοῦ τούτου προϊόντος. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀντιβασιλείας[3] πάθος εἶχε καταντήσῃ ὁ οἶνος τοῦ Ἀΐ, οἱ δὲ πιστεύοντες εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ φυσικοῦ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ παρετήρησαν ὅτι ἡ κοινωνία τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἡ τόσον θελκτικὴ διὰ τὴν εὐφυΐαν της, τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν ἐπιπολαιότητα οὐχ ἧττον, ἔπινε καφὲ καὶ καμπανίτην μετὰ τῆς αὐτῆς ὀρέξεως μεθ' ἧς ὁ ΙΘ' πίνει κακὸν καπνὸν καὶ οἶνον νενοθευμένον.

Ὁ ἐρυθρὸς καμπανίτης ἐτιμᾶτο πολὺ μέχρι τοῦ 1780, ὅτε ἀμπελουργός τις ἐν Ἐπερναΐῃ ἐτόλμησε νὰ κατασκευάσῃ ἑξακισχιλίας φιάλας καμπανίτου ἀφρώδους. Οἱ πάντες ἐξανέστησαν κατὰ τῆς μωρίας ταύτης καὶ ἱεροσυλίας. Ἀλλ' ἡ μωρία ἀπεδείχθη μετ' οὐ πολὺ φρόνησις, καὶ τὴν σήμερον ἡ Καμπανία ἐξάγει τοσαῦτα ἑκα-

1. Βασιλεὺς τῆς Βοημίας καὶ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας (1359—1419) ἐπονομασθεὶς Οἰνόφλυξ καὶ Ῥάθυμος ὑπῆρξε συγχρόνως ὁ Νέρων καὶ ὁ Σαρδανάπαλος τῆς Γερμανίας.

2. Ὁ δοὺξ οὗτος εἶνε ὁ πρῶτος ἱδρύσας τὸ παράσημον τοῦ «Χρυσοῦ δέρατος» ἀποθανὼν δὲ τῷ 1467 ἐν ᾧ παρεσκεύαζε σταυροφορίαν κατὰ τῶν Τούρκων.

3. Ἀντιβασιλεία, Régence, λέγεται τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ μεταξὺ τοῦ θανάτου Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' καὶ τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ ΙΕ' (1715—1723), καθ' ὃ ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν ὡς ἀντιβασιλεὺς, Φίλιππος ὁ Β', δοὺξ τῆς Ἀυρηλίας· ἐποχὴ διαφθορᾶς καὶ τοκογλυφίας.

τομμύρια φιαλῶν ὅσας χιλιάδας κατεσκεύαζε πρὸ ὀγδοήκοντα ἐτῶν ὁ ἀμπελουργὸς τῆς Ἐπερναίας. Κατὰ δὲ τὰ εὐτυχῆ ἔτη παράγει δίς καὶ τρὶς τοσαῦτα.

Ὁ καμπανίτης ὁ καλούμενος Κλικκὸ (Clicquot), εἷς τῶν ἀρίστων οἴνων, δὲν ἔχει ἀντίπαλον ἐν Πετρουπόλει καὶ ἐν Λονδίνῳ. Ἡ εὐτυχία αὕτη ἐπῆλθεν εἰς ἐποχὴν δυστυχῆ εἰς τὴν Γαλλίαν, δῆλον ὅτι τὸ 1814, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος νικήσας τὸν Μέγαν Ναπολέοντα εἰσῆλθε νικητὴς εἰς Γαλλίαν. Κατέλυσε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Καμπανίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ κυρίας τινος Κλικκὸ, ἥτις τιμῶσα αὐτὸν τῷ παρεχώρησε τὴν οἰναποθήκην της. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Πετρούπολιν δὲν ἠθέλησε τοῦ λοιποῦ νὰ πίῃ ἄλλον οἶνον εἰμὴ καμπανίτην ἐκ τοῦ κτήματος τῆς ξενισάσης αὐτὸν γαλλίδος. Περιττὸν δὲ νὰ προσθέσωμεν ὅτι πᾶσα ἡ Αὐλὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου εὗρε τὸν οἶνον τοῦτον ἐξαίρετον, καὶ ἐπειδὴ τὸ ὑπήκοον φιλεῖ ἀεὶ μιμεῖσθαι τοὺς ἄρχοντας, οἱ πάντες ἐδήλωσαν ὅτι δὲν δύνανται τοῦ λοιποῦ νὰ πίωσιν ἄλλον οἶνον.

Τῷ 1855 ἐπὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου οἱ Ῥῶσσοι ἔπιον 675,400 φιάλας καμπανίτου. Τῷ δὲ 1857 μετὰ τὴν γενομένην εἰρήνην καὶ βεβαίως ἵνα τὴν πανηγυρίσωσι λαμπρότερον κατέλυσαν 1,032,503 φιάλας. Ἔκτοτε δὲ ἡ ἐξαγωγὴ εἰς μόνην τὴν Ῥωσσίαν ὑπερδιπλασιάσθη. Ἐὰν δέ τις σκεφθῇ εἰς πόσον μεγάλην τιμὴν πωλεῖται ὁ καμπανίτης θὰ ἴδῃ ὅτι δικαίως ἐλέχθη ὅτι τὸ ἐμπόριον τῶν οἴνων εἶνε μία τῶν βάσεων τῆς ἐθνικῆς τῶν Γάλλων εὐτυχίας.

Η ΠΡΩΤΗ ΘΕΡΜΑΣΤΡΑ

καὶ τὸ πρῶτον κάρρον ἐν Ἀθήναις.

Ὁ γνωστὸς Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, καὶ καθηγητὴς ἐπί τινα ἔτη ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ χρηματίσας, Λουδοβίκος Ῥὸς, διαμείνας ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1832, ὅτε ἡ πόλις διετέλει εἰσέτι ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, ἐν ταῖς περὶ τῆς Ἑλλάδος *Ἀναμνήσεσιν* αὐτοῦ ἐκτίθησι γλαφυρῶς τὴν τότε κατάστασιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκ τῶν *Ἀναμνήσεων* τούτων ἀποσπῶμεν τὴν ἑπομένην ἀρκούντως περίεργον περιγραφὴν τῆς ἐντυπώσεως ἣν ἐνεποίησαν εἰς τοὺς κατοίκους ἡ πρώτη θερμάστρα καὶ τὸ πρῶτον κομισθὲν φορτηγὸν ἁμάξιον.

«Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθεν ὁ χειμὼν δριμύτατος· τὸ θερμόμετρον πολλάκις κατέβη κάτω τοῦ μηδενικοῦ. Ὅταν κάμνῃ τοσοῦτο ψῦχος, ὁ Ἀνατολίτης συνειθίζει νὰ περιτυλίσσηται διὰ τῆς μηλωτῆς αὐτοῦ, καὶ θερμαίνων τοὺς πόδας ἐπὶ μεταλλίνου πυραύνου νὰ μένῃ ἀργὸς, καὶ ἄφρων· τὶ ὁ εὐρωπαῖος ὅμως, ὅστις εἶναι συνειθισμένος ἐν τῷ δωματίῳ του νὰ ναναγινώσκῃ, νὰ γράφῃ ἢ νὰ ἰχνογραφῇ, οὐδόλως ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τοιαύτην κατάστασιν, ἀφ' οὗ καὶ ὅπου τυχὸν ὑπῆρχον ἑστίαι δὲν ἐξήρκουν νὰ θερμάνωσι τὰ ἐλεεινὰ δωμάτια. Ὁ Λύδερς, ὅστις ἦν ἀποκατεστημένος ἐν Ἀθήναις, ὡς πρακτικὸς ἄνθρωπος ἐσκέφθη νὰ κατασκευάσῃ μίαν θερμάστραν· κατορθώσας δὲ νὰ προμηθευθῇ ἐν τῇ ἀγορᾷ σιδηρᾷ ἐλάσματα, προσέλαβεν ἕνα σιδηρουργὸν καὶ τῇ βοηθείᾳ τούτου μετὰ πολλοὺς κόπους ἠδυνήθη νὰ συναρμολογήσῃ εἶδος τετραγώνου λάρνακος, εἰς ἣν ἤνοιξε μίαν θυρίδα, καὶ ἐφ' ἧς ἐπέθηκε μακρὸν σωλῆνα. Οὕτω κατεσκευάσθη ἡ μηχανὴ καὶ ἐγένετο ἔναρξις τῆς λειτουργίας τῆς θερμάστρας. Ξύλα ἐλαίας τεθέντα ἐν αὐτῇ ἀνέδοσαν λαμπρὸν πῦρ, οἱ δὲ τριγμοὶ καὶ οἱ σπινθηρισμοὶ αὐτῶν ἐπλήρουν εὐφροσύνης τοὺς περιεχῶντας. Ἡ ἀγγελία περὶ τοῦ πρωτοφανοῦς καὶ πρωτακούστου θεάματος,—διότι ἦτο ἡ πρώτη ἐν Ἀθήναις θερμάστρα,—διεδόθη ἐν ἀκαρεῖ καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν, μεγάλην ἔκπληξιν καὶ περιεργίαν διεγείρουσα. Ὁ ἐπίσκοπος προσέτρεξεν ὅπως ἰδίοις ὄμμασιν ἴδῃ τὸ πρᾶγμα. Ἐπίσης ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν νὰ προσέλθωσι καὶ πολλοὶ τῶν προκρίτων Τούρκων. Οὗτοι μετὰ θάμβους καὶ μετά τινος σεβασμοῦ παρετήρουν τὸ ἄμορφον ἐκεῖνο κατασκεύασμα, καὶ θωπεύοντες τὸν πώγωνα ἀνεφώνουν: «Ὁ Θεὸς εἶναι μέγας καὶ ἡ σοφία τῶν Φράγκων δὲν ἔχει ὅρια!»

»Παραπλησίαν ἂν καὶ ὀλίγῳ τόσῳ μεγάλην ἐντύπωσιν ἐνεποίησε καὶ ἓν ζεῦγος δι τρόχων φορτηγῶν ἁμαξίων, κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον κομισθέν. Τὰ ἁμάξια τοῦτα εἶχε στείλει ἐκ μελίτης ὁ ναύαρχος Μάλκολμ διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ἐν Πατησίοις ἀνεγειρομένης ἐπαύλεως αὐτοῦ. Καὶ οἱ μὲν πρεσβύτεροι εἶχον εὐτυχήσει νὰ ἴδωσιν ἓν εἶδος φορτηγοῦ ἁμαξίου ἐπὶ τοῦ πολέμου, τὸ πλεῖστον ὅμως μέρος τῶν κατοίκων ἔτρεξε μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν πειραϊκὴν πύλην διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὸ θαῦμα ἐκεῖνο τῆς φραγκικῆς μηχανικῆς. Ἔκτοτε παρῆλθον δύο ἔτη μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τῆς πρώτης τετρατρόχου ἁμάξης ἐν Ἀθήναις.»

ΥΨΗΛΟΙ ΛΟΓΟΙ

Ἰδοὺ ποία εἶνε ἡ πολιτική μου, κύριοι, ἔλεγέ ποτε ὁ Γκυζὼ ἐν τῇ Βουλῇ τῆς Γαλλίας. Τίποτε δὲν θέλει μὲ ἀποτρέψει αὐτῆς... Διεκινδύνευσα ὑπὲρ αὐτῆς ὅ,τι φίλτατον ἔχει ὁ δημόσιος ἄνθρωπος· διεκινδύνευσα τὴν δημοτικότητα... Ἐνθυμεῖσθε, κύριοι,... ὁ ἔντιμος προαγορεύσας κ. Βαρρὼ ἐνθυμεῖται μίαν ἐποχὴν καθ' ἣν ἤμεθα τεταγμένοι ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημαίαν... Τότε ἤμην καὶ ἐγὼ δημοτικός· τότε ἀπήλαυσα τὴν εὔνοιαν τοῦ πλήθους· τότε ἤκουσα τὰς ἐπευφημίας αὐτοῦ... Εὐφραίνετο ἡ ψυχή μου πολύ, πολύ... ἦτον ὡραία, ἦτον γλυκεῖα συγκίνησις..., ἀλλὰ τὴν παρήτησα... ναὶ τὴν παρήτησα. Συναισθάνομαι ὅτι ἡ εὔνοια αὕτη, ἡ δημοτικότης αὕτη, δὲν παρακολουθεῖ τὰς ἰδέας ἃς σήμερον ὑπερασπίζομαι, τὴν πολιτικὴν ὑπὲρ ἧς σήμερον ἀγωνίζομαι. Συναισθάνομαι ὅμως συγχρόνως ὅτι ὑπάρχει καὶ ἑτέρα δημοτικότης, ὑπάρχει ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν ἠθικῶν στοιχείων ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ κοινωνία. Χάριν τῆς τοιαύτης ἐμπιστοσύνης ἠγωνισθην, ἀντὶ τῆς ἄλλης ἐκείνης γοητευτικῆς δημοτικότητος ἣν ἄλλοτε ἐγνώρισα. Ἐπιθυμῶ τὴν ὑπόληψιν, τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν φίλων τῆς τάξεως, τῆς νομίμου καὶ ἐλευθέρας τάξεως. Ἰδοὺ ποῦ ἀφιέρωσα τὸν βίον μου, ποίαν εὔνοιαν θηρεύω. Αὐτὴ θέλει μὲ παρηγορεῖ δι' ὅλα τὰ λοιπὰ, καὶ δὲν φθονῶ εἰς κανένα τὴν ἄλλην δημοτικότητα, ὅσον γλυκεῖα καὶ ἂν ᾖ!

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

⁂ Ἄριστοι κυβερνῆται πρέπει νὰ λογίζωνται οἱ ἀθορύβως τὰ καθήκοντα αὐτῶν ἐκτελοῦντες. Ἐπιβαίνοντες λέμβου βλέπομεν τοὺς κωπηλάτας χειρονομοῦντας, ἀσθμαίνοντας καὶ καθίδρους, τὸν δὲ διευθύνοντα τὸν δρόμον αὐτῆς καθήμενον ἥσυχον καὶ σχεδὸν ἀκίνητον παρὰ τὸ πηδάλιον.

⁂ Οἱ φιλάργυροι πλουτοῦσιν ὑποκρινόμενοι πενίαν, οἱ δὲ ἄσωτοι γίνονται πένητες ὑποκρινόμενοι τοὺς πλουσίους.

Η ΚΑΛΗ ΣΥΝΑΝΑΣΤΡΟΦΗ

Ἐκ τῶν τοῦ Πέρσου ποιητοῦ Σααδῆ.

Περιεπάτουν καὶ εἶδον φύλλον
ξηρόν, πλὴν χῦνον ὀσμὴν γλυκεῖαν·
λαβὼν δ' ἀμέσως, τὸ ὠσφραινόμην
μὲ τέρψιν θείαν.
«Εὐωδιάζεις πολύ, τῷ εἶπον·
μὴ εἶναι ῥόδον τινὸς τῶν κήπων;
— «Δὲν εἶμαι ῥόδον, μοὶ ἀπεκρίθη,
ἀλλὰ συνέζησα πρὶν μ' ἐκεῖνο·
ἐντεῦθεν ἔχω τὴν εὐωδίαν,
ἣν διαχύνει.»[1]

Σ. Δ. Β.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Κατὰ τὸν «Τύπον» τοῦ Βερολίνου ἀπεβίωσεν ἐσχάτως ἐν Κιρβρὰχ, χωριδίῳ τῆς Ἔσσης, ἀγρότης ὀνόματι Οὔτσμουθ ἐν ἡλικίᾳ 148 χρόνων καταλιπὼν δύο υἱούς, 16 ἐγγόνους καὶ 43 δισεγγόνους! Ἐν τινι δὲ προαστείῳ τῆς πόλεως Ζακύνθου, γράφει ἡ «Οἰκογένεια», εὑρίσκεται γέρων ἀριθμῶν ἑκατὸν καὶ δώδεκα ἐτῶν ἡλικίαν. Εἶνε εἰς ἄκρον ζωηρὸς, βλέπει κάλλιστα, ἀκούει ἐντελῶς, δύναται δὲ νὰ κατέρχεται κατὰ πᾶσαν ἡμέραν εἰς τὴν πόλιν, ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχουσαν τοῦ προαστείου, πωλῶν τὰ ὑπ' αὐτοῦ κατασκευαζόμενα καλάθια καὶ τὰς κομψοτάτας ἀνθοδέσμας του, ἃς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγοράζουσιν αἱ δεσποινίδες. Κοιμᾶται ἐπί τινος ἀχυροστρωμνῆς, ὑπὸ τὰ δένδρα κατασκευασθείσης, μένει δὲ νυχθημερὸν ἐκεῖ, οὔτε γευματίζων ἐν τῇ οἰκίᾳ του, τῇ μόλις ἀπὸ τοῦ μέρους ἐκείνου εἴκοσι βήματα ἀφεστώσῃ. Ἀνὰ πᾶσαν πρωΐαν ὅτε αἱ χρυσαὶ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες φωτίζουσι τὸ νεανικὸν (!) πρόσωπόν του, ἐξεγείρεται καὶ χαιρετᾷ τὸν ἥλιον διὰ τοῦ «καλὸ 'ς τὸ χρυσό μου παιδί»· τὴν δὲ σελήνην διὰ τοῦ «καλὸ 'ς τὴν ἀργυρή μου». Ὅτι δὲ παραδοξότερον ἐν αὐτῷ εἶνε τὸ ἑξῆς· Πρὸ μηνὸς ἀνεφάνησαν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ πέντε ὀδόντες, τρεῖς εἰς τὴν κάτω καὶ δύο εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα. Ἴσως εἶνε οἱ νήπιοι ὀδόντες τῆς δευτέρας αὐτοῦ ἑκατονταετηρίδος! Τοὺς εἴδομεν ἰδίοις ὀφθαλμοῖς καὶ ἰδίοις χερσὶν ἐψαύσαμεν αὐτούς, ἐπιφέρει ἡ «Οἰκογένεια», ἀπιστοῦντες εἰς τὸ περίεργον φαινόμενον.

〰 Τεράστιοι εἶνε αἱ ἐκ τῆς βερολινείου συνθήκης προκύψασαι τοπικαὶ ἀλλοιώσεις. Ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγ. Στεφάνου ἀφεῖλε τὴν Τουρκίαν 78,550 τετραγ. μίλια καὶ 4,539,000 ὑπηκόων, ἡ δὲ τοῦ Βερολίνου 83,300 τετραγ. μίλια καὶ 4,882,000 κατοίκων.

〰 Ἐσχάτως κυρία τις ὑψηλῆς περιωπῆς ἐν Παρισίοις εἶδεν ἐν τοῖς Ἠλυσίοις πεδίοις πίθηκόν τινα μετὰ μεγάλης χάριτος ἐπαιτοῦντα πρὸς ὄφελος τοῦ κυρίου του, πτωχοῦ ὀργανοπαίκτου. Τὸ ζῷον ἐκίνησε σφόδρα τὸ ἐνδιαφέρον τῆς μαρκησίας, ἥτις ἠγόρασεν αὐτὸ παραχρῆμα, καὶ τὸ ἐστόλισε κομψότατα. Ἑσπέραν τινὰ, καθ' ἣν ἡ μαρκησία εἶχε συγκαλέσει ἐν τῇ αἰθούσῃ αὐτῆς ἐκλεκτὴν συναναστροφὴν, διέταξε νὰ προσαγάγωσιν ἐνώπιον τῶν προσκεκλημένων τὸν πίθηκον, οὗ ἡ χάρις ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν πάντων. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων λεπτῶν, νεᾶνίς τις ἐτραγῴδησεν ἓν ᾆσμα, ὅπερ συνώδευσε διὰ τοῦ κλειδοκυμβάλου. Ἀλλὰ μόλις ἐτελείωσε καὶ ὁ πίθηκος, ὅστις φαίνεται δὲν εἶχε λησμονήσει τὰς παλαιάς του ἕξεις, ἔσπευσε νὰφαιρέσῃ τὸν μικρὸν βελουδίνον σκοῦφόν του καὶ κρατῶν αὐτὸν ἀνὰ χεῖρας περιήρχετο πρὸ τῶν κεκλημένων, ὅπως συλλέξῃ ἔρανον. Οἱ ἀκκισμοὶ καὶ ὁ ἰδιαίτερος αὐτοῦ τρόπος, δι' οὗ ἐπέμενε ζητῶν νὰ συνεισφέρῃ ἕκαστος τὸν ὀβολόν του, διεσκέδασαν τὰ μέγιστα τοὺς παρεστῶτας. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ οἰκοδέσποινα συνεμερίσθη τὴν γενικὴν ἱλαρότητα, ὅτε ὁ πίθηκος τελειώσας τὸ ἔργον του, ἐπήδησεν ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς μουσικοῦ καὶ παρέδωκεν αὐτῇ τὸ συλλεγὲν ποσόν. Τὸ ποσὸν τοῦτο, ἀρκούντως στρογγύλον, διενεμήθη εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ οὕτως οἱ χαριεντισμοὶ ἑνὸς πιθήκου συνετέλεσαν εἰς ἀγαθοεργὸν σκοπόν.

〰 Διατί, ἠρώτα διδάσκαλός τις μικρὸν παιδίον, ἀπηγόρευσεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν νὰ φάγωσι τὰ μῆλα τοῦ παραδείσου.

Τὸ παιδίον μετὰ μακρὰν σιωπὴν, ἀπήντησε·
— Διότι ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ τὰ κάμῃ κομπόστα.

Εἰς Ἀναγνώστης.

Ὁ Βολταῖρος διηγεῖται που, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ γράψῃ μίαν σελίδα χωρὶς ν' ἀνοίξῃ τρὶς ἢ τετράκις ἐν λεξικόν.

1. Σωτηρ.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ τῶν λυσσώντων κυνῶν.[1]

Τὸ ὑγειονομικὸν συμβούλιον τοῦ νομοῦ τοῦ Σηκουάνα, γράφει ἡ «Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων», ἔν τινι τῶν τελευταίων αὐτοῦ συνεδριάσεων παρεδέχθη ἔκθεσιν τῶν ἰατρῶν κκ. Bouley καὶ Proust περὶ τῶν λυσσώντων κυνῶν. Ἰδοὺ τὰ σπουδαιότερα αὐτῆς μέρη.

Χαρακτηρισμὸς τοῦ ὑπόπτου κυνός.

1) Πᾶς κύων γνωστός, ὅστις παρὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς ἕξεις αὐτοῦ κατέστη ἐπιθετικὸς καὶ δάκνει, ἄνευ αἰτίας δικαιολογούσης τὴν πρᾶξιν ταύτην, τὰ πρόσωπα ἅτινα εὑρίσκει προστυχόντα εἰς τοὺς ὀδόντας του.

Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ὁ κύων οὗτος πρέπει νὰ θεωρῆται κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ὕποπτος καθ' ὅσον τὰ δηχθέντα πρόσωπα τῷ ἦσαν σχετικώτερα.

2) Πᾶς κύων ὅστις ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν οἰκιῶν ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ξένων προσώπων χωρὶς νὰ προκληθῇ εἰς τοῦτο εἴτε ὡς φύλαξ, εἴτε ἕνεκεν ἐκουσίας ἢ ἀκουσίας προσβολῆς.

3) Πᾶς κύων πλάνης ὅστις ἄνευ οὐδεμιᾶς προκλήσεως ἐπιτίθεται κατὰ τῶν προσώπων ἅτινα συναντᾷ κατὰ τὴν διάβασίν του ἐν ταῖς ὁδοῖς ἢ ταῖς ἐξοχαῖς.

4) Πᾶς ἄγνωστος κύων, ὅστις εὑρεθεὶς πλανώμενος καθίσταται λίφνης ἐπιθετικὸς κατὰ τῶν προσώπων ἅτινα τὸν παρέλαβον εἰς τὸν οἰκόν των.

Ἡ καυτηρίασις διὰ τοῦ πεπυρακτωμένου σιδήρου εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον φάρμακον· οὐδόλως πρέπει νὰ διστάσῃ τις νὰ καταφύγῃ εἰς αὐτόν, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ δῆξις φαίνεται ἀσήμαντος, ἀμέσως δ' ἅμα τὸ δέρμα ἔπαθεν. Ἐὰν δ' ὁ σίδηρος δὲν ἦναι ἕτοιμος, πρέπει μέχρις οὗ ἑτοιμασθῇ, νὰ ἐκμυζηθῇ ἰσχυρῶς τὸ αἷμα ἐκ τῆς πληγῆς καὶ νὰ πλύνηται αὕτη διηνεκῶς.

Ὁ κύων προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς πρώτης εἰσβολῆς τῆς λύσσης εἶναι κατηφὴς, ἀνήσυχος καὶ ἔχει σπασμωδικὰς ἀνατινάξεις. Εἶναι πλάνη δὲ νὰ νομίζῃ τις ὅτι φοβεῖται τὸ ὕδωρ· ἀπεναντίας εἶναι ἄπληστος αὐτοῦ. Ἐφ' ὅσον δύναται νὰ πίνῃ, ἱκανοποιεῖ τὴν ἀκόρεστον δίψαν του, καὶ ὅταν ὁ σπασμὸς τοῦ λάρυγγός του τὸν ἐμποδίζῃ βυθίζει ὁλόκληρον τὸ πρόσωπόν του ἐντὸς τοῦ ἀγγείου καὶ δάκνει, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ὑγρὸν τὸ ὁποῖον δὲν δύναται πλέον νὰ καταπίῃ.

Λοιπὸν ὁ λυσσῶν κύων δὲν εἶναι ὑδροφόβος.

Ἑπομένως ἡ ὑδροφοβία δὲν εἶναι σημεῖον τῆς λύσσης τοῦ κυνός.

Ὁ λυσσῶν κύων δὲν ἀρνεῖται τὴν τροφήν του κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς νόσου του· συχνὰ μάλιστα τὴν τρώγει μετὰ πλείονος τοῦ συνήθους ἀδδηφαγίας.

Ὅταν ἡ ἀνάγκη τοῦ δῆξαι, ἥτις ἐστὶν εἷς τῶν κυριωτέρων χαρακτήρων τῆς λύσσης κατά τινα περίοδον τῆς ἀναπτύξεώς της, ἀρχίζει νὰ καταφαίνεται, τὸ ζῶον ἱκανοποιεῖ αὐτὴν κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῶν ἀψύχων ὄντων· καταξέει διὰ τῶν ὀδόντων τὸ ξύλον τῶν θυρῶν καὶ τῶν ἐπίπλων, ξεσχίζει τὰ ὑφάσματα, τοὺς τάπητας, τὰ ὑποδήματα, κατατρίβει ὑπὸ τοὺς ὀδόντας του τὸ ἄχυρον, τὰς τρίχας, τὸ μαλλίον, κατατρώγει τὸ χῶμα, τὴν κόπρον τῶν ζώων καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κλ., ἐπισωρεύει ἐν τῷ στομάχῳ του τὰ λείψανα ὅλων τῶν σωμάτων, ὧν οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἐπελήφθησαν.

Ὁ λυσσῶν κύων ἐπὶ τῷ θέᾳ ζώου τοῦ εἴδους του πάντοτε ἐξάπτεται καὶ ὀργίζεται λίαν ἰσχυρῶς. Ἅμα εὑρεθῇ ἐνώπιόν του ἡ ἀκούσῃ τὰς ὑλακάς του, ἡ λυσσαλέα ὀργή του ἐκδηλοῦται ἐὰν ἦτο εἰσέτι ὑπολανθάνουσα, ἀναπτύσσεται καὶ ἐκρήγνυται ἐὰν ἤδη ἦτο φανερά, ὁρμᾷ δὲ κατ' ἐκείνου ἵνα τὸν καταξεσχίσῃ διὰ τῶν ὀδόντων του. Ἡ παρουσία τοῦ κυνὸς ἐπιφέρει τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν ζώων τῶν ἄλλων εἰδῶν ὅταν διατελῶσιν ὑπὸ τὴν προσβολὴν τῆς λύσσης, εἰς τρόπον ὥστε εἶναι ἀληθὲς νὰ εἴπῃ τις ὅτι ὁ κύων εἶναι δραστικόν τι μηχάνημα διὰ τοῦ ὁποίου δύναταί τις σχεδὸν πάντοτε, μετὰ μεγίστης βεβαιότητος, νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν ἔτι κρυπτομένην ἐν ζώῳ τινὶ καὶ ἐν αὐτῷ κυοφορουμένην λύσσαν.

Συνελόντι εἰπεῖν, τὰ σημεῖα τῆς λύσσης δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀναγνωρισθῶσι· τὸ σπουδαιότερον πάντων εἶναι ἐν ἀμφιβολίᾳ ἡ καταφυγὴ εἰς δραστηρίαν θεραπείαν. Ὁ πεπυρακτωμένος σίδηρος κατὰ τοσοῦτον εἶναι ἀποτελεσματικὸς καθ' ὅσον ἰσχυρότερον εἶναι θερμός· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προξενεῖ μικροτέραν ὀδύνην. Ἡ ἐκμύζησις οὐδένα κίνδυνον παρουσιάζει ὅταν τὸ ἐνεργοῦν αὐτὴν πρόσωπον δὲν ἔχῃ ἀμυχήν τινα εἴτε εἰς τὰ χείλη εἴτε ἐν τῷ στόματι. Λέγομεν δ' ἐπὶ τέλους ὅτι ἄδικον εἶναι νὰ φονεύεται ἀμέσως ὁ ὕποπτος κύων· πρέπει νὰ τὸν ἐπαγρυπνῶσιν ἐκ τοῦ πλησίον, διότι δὲν εἶναι πράγματι σπάνιον κύων, νομιζόμενος λυσσῶν, νὰ προσεβλήθη μόνον διαβατικῶς ἀπὸ μανίαν, νὰ εὑρίσκεται δέ τις οὕτω πεπλανημένος περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς καταστάσεως τοῦ κυνός.

Ὁ Εὐγένιος Σύης, ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς τῶν «Ἀποκρύφων τῶν Παρισίων», ἐλάτρευε τὰς χεῖράς του· καὶ ὅμως ἀπεφάσισε νὰ τὰς λερώσῃ, καὶ, μεταμφιεσθεὶς εἰς χρωματιστὴν, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐγευμάτιζεν εἰς ἓν τῶν ἐν τῇ ὁδῷ Κνάμων ρυπαρῶν καπηλείων τῶν Παρισίων, ὅπως ἐκ τοῦ πλησίον σπουδάσῃ τὰ ἤθη τοῦ λαοῦ.

1. Ὁ κ. Θ. Χελδράϊχ ἐν τῇ πρὸ μικροῦ ἐκδοθείσῃ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πραγματείᾳ (La Faune de la Grèce) ἀναφέρει, ὅτι ἡ λύσσα ἀπαντᾶται σπανιώτερον ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν τοῖς βορείοις κλίμασι. Σ. τ. Ἑστίας.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.